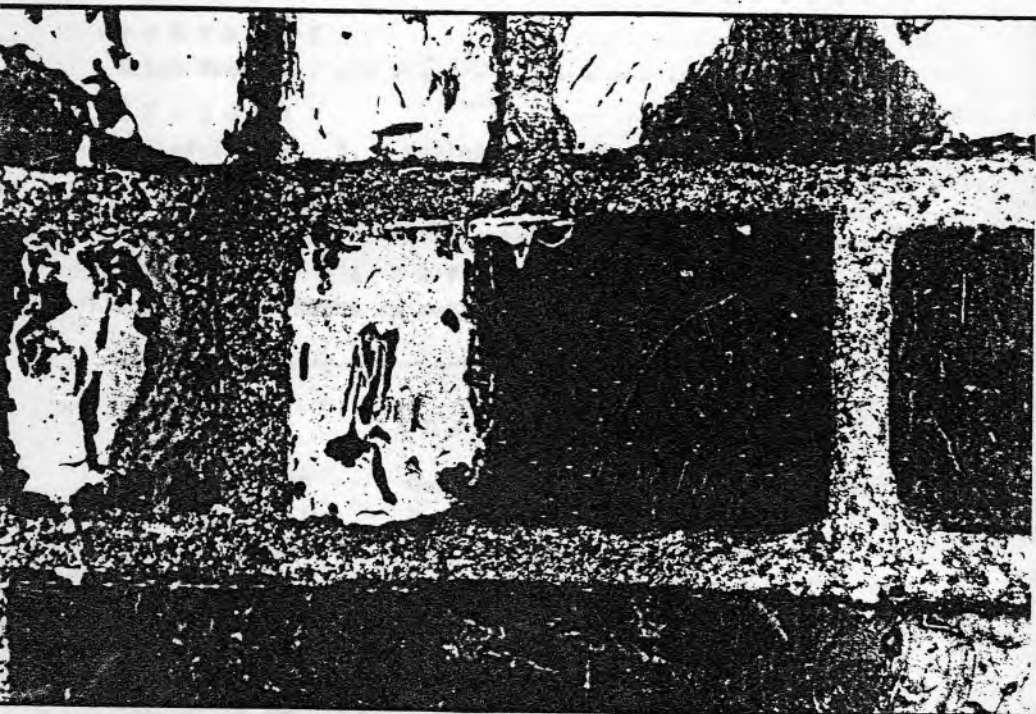

revue

Nezávislá
vysokoškolská revue
pro neformální iniciativy
a kulturní aktivity
mládeže

88

188

májové číslo

BRNO

O B S A H

Ú V O D E M

Otevřený dopis a jeho příloha	3
Slovo "Ještě k úvodu"	7

S T U D E N T S K É I N I C I A T I V Y

Diskusní příspěvek přednesený na I. fóru FF UJEP Brno	9
Požadavek přednesený na studentském fóru PedF UK Praha	10
Stanovy nezávislého studentského svazu v Polsku	11
Studentská iniciativa	13

N A P S A L I O N Á S

Ze Zprávy předsednictva JmKV KSČ	14
--	----

Ú V A H Y - R E C E N Z E - P O L E M I K Y

Všechny síly přestavbě	15
Hejdnánek opět v Brně	17

P O R T R E T Y

Erich Fromm	19
-----------------------	----

E K O L O G I E

Dědictví otců, 3. a poslední část seriálu	25
---	----

P O E Z I E

Zbyněk Fišer, /dvě ukázky/.	22
-------------------------------------	----

P O H Á D K A N A Z Á V Ě R

Josef Žemla: Honba za motýlem	32
---	----

R E D A K C E

David Langer	Gottwaldova 22, 693 01 Hustopeče
Martin Pavelka	Vackova 3, 612 00 Brno
Roman Ráček	nám. Svobody 2, 602 00 Brno
Jiří Voráč	Štefáčkova 1, 628 00 Brno
Vladimír Vyskočil	Slepá 15, 613 00 Brno

Jednotlivé příspěvky nevyjadřují nutně stanovisko redakce.
Jména autorů podepsaných šifrou nebo pseudonymem nesdělujeme.
Přebírat texty z Revue 88 je možné pouze s uvedením pramene.

Uzávěrka

30. května 1989

nezávislá vysokoškolská revue pro neformální iniciativy
a kulturní aktivity mládeže

O T E V Ř E N Ý D O P I S

státním orgánům, společenským organizacím,
občanským iniciativám a sdělovacím prostředkům

Obracíme se na Vás formou tohoto otevřeného dopisu, protože jsme vyčerpali různé možnosti, jak legálně pokračovat v redakční práci na našem studentském časopise Revue 88 a svou další činností se vystavujeme riziku trestního stíhání a předčasného ukončení studia. Ohlas, který Revue 88 jako nezávislý vysokoškolský časopis vyvolala, nás však zavazuje, abychom ve svém úsilí vytrvali.

Časopisy na vysokých školách jsou vydávány fakultními výbory SSM. Svazácký tisk se přitom nezabývá mnoha oblastmi, které leží mimo rámec svazáckých zájmů, přestože se bezprostředně dotýkají mladých lidí. Jsou to otázky víry a vyznání, mnohé kulturní aktivity, jako např. rocková a alternativní hudba, amatérské divadlo, ineditní literatura, právo zakládat zájmové organizace a sdružení, svoboda projevu a shromažďování, otázky zkrácení vojenské základní služby a náhradní vojenské služby, možnosti neomezeného cestování do zahraničí, svobodného výběru a příjmu informací, přístupu ke vzdělání a mnoho dalších. Právě těmito otázkami se v Revue 88 chceme zabývat, abychom vyplnili mezeru ve stávajícím mládežnickém tisku, a napomohli tak překonávání nezdravého společenského klimatu. Nechceme být nečinnými svědky morálního rozkladu naší společnosti.

V dosavadních dvou číslech Revue 88 jsme přinesli původní příspěvky o hudbě, literatuře, ekologii, studentském hnutí, sovětské mládeži, československých občanských iniciativách, rozhovory, recenze, úvahy i dosud nepublikovanou prózu a poezii našich spolužáků.

Přestože jiné vysokoškolské časopisy nejsou registrovány Federálním úřadem pro tisk a informace, pokoušíme se v důsledku odmítavého stanoviska vedení škol k naší aktivitě Revue 88 řádně registrovat. Registrační řízení však nebylo přes naše opětovné naléhání dosud zahájeno. Naopak Národní výbor města Brna zahájil ve věci Revue 88 přestupkové řízení, které dosud není pravomocně ukončeno. Kárná opatření nám však byla udělena děkany jednotlivých fakult za přestupek, čímž byla zcela ignorována presumpce nevin. Jednání kárných komisí a jejich rozhodnutí byla výsledkem represivního působení, které jediné v našem případě školy uplatnily.

Situaci kolem Revue 88 nyní vyostřil krajský prokurátor, který redakci předvolal a ve své Výstraze kvalifikoval naši činnost jako protistátní a protisocialistickou s tím, že dalším jejím pokračováním se vystavujeme riziku trestního stíhání.

Uvedené atributy připisované Revue 88 rozhodně odmítáme. Tato slova dodnes slouží k potlačování nežádoucí aktivity zdola. Represe, kterým jsou vystaveni v poslední době mnozí naši spoluobčané za své občanské postoje, nás vzájemně spojují a přesvědčují, že nelze ustoupit zvůli a násilí, protože ustoupit v této době by znamenalo souhlasit s tím, že lidská práva zůstanou v naší zemi i nadále pouhými slovy.

Obracíme se na Vás se žádostí o pomoc a podporu. Nejde nám o nic jiného, než abychom mohli jako skupina občanů - vysokoškolských studentů vydávat svůj časopis, v němž bychom mohli reflektovat současnost nezávisle na postojích škol, SSM a jiných institucí. Nabízíme dialog, ale dosud jsme pro něj nenašli partnera, který by byl ochoten s námi diskutovat.

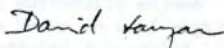
V Brně dne 23. února 1989

Redakce Revue 88

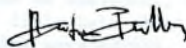
Petr Fiala, absolvent filozofické fakulty UJEP v Brně
t.č. ve výkonu základní vojenské služby

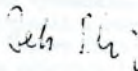
David Langar, student agronomické fakulty VŠZ v Brně
Gottwaldova 22, 693 01 Hustopeče

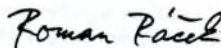
Martin Pavelka, student lékařské fakulty UJEP v Brně
Vackova 3, 612 00 Brno

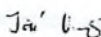
Petr Plch, student strojní fakulty VUT v Brně
Svitavská 33, 61400 Brno

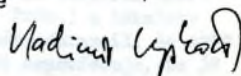
Roman Ráček, student filozofické fakulty UJEP v Brně
nám. Svobody 2, 602 00 Brno

Jiří Voráč, student filozofické fakulty UJEP v Brně
Štefáčkova 1, 628 00 Brno

Vladimír Vyskočil, student lékařské fakulty UJEP v Brně
Slepá 15, 613 00 Brno

nezávislá vysokoškolská revue pro neformální iniciativy
a kulturní aktivity mládeže

PŘÍLOHA K OTEVŘENÉMU DOPISU
státním orgánům, společenským organizacím,
občanským iniciativám a sdělovacím prostředkům

Od května minulého roku usilujeme o vydávání studentkého časopisu REVUE 88 s podtitulem "nezávislá vysokoškolská revue pro neformální iniciativy a kulturní aktivity mládeže". K vytvoření nového časopisu nás přivedla upřímná snaha přispět k pozitivním společenským změnám svým vlastním dílem. V našem případě tím, že budeme podporovat diskusi o palčivých otázkách našeho života, nebojácne prosazovat pravdu a zasazovat se o spravedlnost a veřejnou kontrolu věde, kde je to potřeba, neboť pouze dialog a otevřenost může oživit ospalé či dávno spící vztahy (jako např. vztahy mezi učiteli a studenty, starší a mladší generací, vedoucími pracovníky a jejich podřízenými, atd.) ku prospěchu všech. Věříme, že o tento všeobecný prospěch jde nejen nám, ale všem lidem dobré vůle. To je podstata našeho programu, ke kterému jsme zcela přirozeně dospěli na základě výchovy k účtce ke všelidským hodnotám. Tyto z našeho hlediska ušlechtilé motivy nás však v praxi uvrhly do viru jednání, řízení a odsudků, jejichž cílem je zjevně eliminace naší aktivity, případně nás samotných.

Od počátku jsme se snažili vystupovat a jednat legálně. Při přípravě zkušebního čísla (uzávěrka 31.5.1988) jsme vyšli ze zkušeností, které někteří z nás nabývali v jiných studentských časopisech, pro něž však dosud neexistuje žádný právní dokument, který by jasně upravoval jejich vydávání s přihlédnutím k jejich specifickému postavení mezi ostatními periodiky. Kopii zkušebního čísla jsme zaslali rektorovi UJEP prof. PhDr. Bedřichu Čeršňákoví, CSc. s žádostí o technickou pomoc. Další dobu se nic nedělo, proto jsme začali půjčovat zkušební číslo ve velmi omezeném počtu jako metodický materiál za účelem zjištění zájmu o naši práci. Následovala první viditelná reakce rektorátu UJEP, jenž jménem rektora písemně pozval k jednání naše rodiče. Okamžitě jsme odeslali rektorovi dopis, v němž jsme konstatovali, že rodiče nejsou kompetentní nás zastupovat a vyjádřili jsme zájem o osobní setkání s ním.

Naše první schůzka s vedením univerzity, zastoupeným prorektory UJEP prof. PhDr. Walterem Sárčkou, CSc. a prof. MUDr. Bohumilem Bednaříkem, DrSc., se uskutečnila dne 30. 6. 1988, pět dnů před jednáním rektora s některými rodiči.

Na setkání s prorektory jsme byli informováni, že pro vedení univerzity nejsme žádnou redakcí, ale vystupujeme jako jednotliví studenti, protože Revue 88 není registrována. Byli jsme upozorněni, že z tétož důvodu bychom se při vydávání dopouštěli přestupku proti zákonu o periodickém tisku (č. 81/66 Sb.). Dále jsme se dozvěděli, že univerzita nemá zájem o další časopis a nepotřebuje jej. Zkušební číslo bylo oběma prorektory hodnoceno velmi špatně, k obsahu jednotlivých článků se však nevyjádřili.

Oblas Revue 88 mezi studenty, kterým je určena především, byl však velmi dobrý. Vysokoškoláci nám vícekrát zdůrazňovali, že chtějí, aby Revue 88 vycházela. Proto jsme se rozhodli vzít v úvahu upozornění rektorátu a náš časopis přihlásit k registraci.

Po prozkoumání zákona č. 81/66 Sb. o periodickém tisku a Ústavy ČSSR (konkrétně čl. 28 hlavy druhé), již však tento zákon nejméně v jednom bodu odporuje (v Ústavě je právo svobody projevu tiskem, rozhlasem, ... atd. přízvisně pracujícím a jejich organizacím, kdežto ve výše zmíněném zákonu již jen organizacím, přesněji právníkům osobám, kterým jednotliví občané či jejich skupiny nejsou a být nemohou (?)), jsme se přece jen rozhodli požádat Federální úřad pro tisk a informace a JmKNV o registraci Revue 88 zároveň se žádostí o zahájení připomínkového řízení k naší registraci, od něhož jsme očekávali vyjasnění onoho rozporu mezi Ústavou a citovaným zákonem.

Dne 30. 9. 1988 jsme dokončili 1. řádné číslo Revue 88, které jsme spolu se zkušebním číslem přiložili k žádosti o registraci a 24. 10. odeslali oběma kompetentním úřadům. Opět jsme o našich krocích informovali vedení našich škol.

Prorektor Bednařík pozval studující členy redakce na 7. 11. 1988 na rektorát UJEP. Jednání se zúčastnili děkani filozofické (prof. PhDr. Jan Chloupek, DrSc.) a lékařské fakulty (prof. MUDr. Lambert Klabusay, DrSc.). Prorektor Bednařík nám zdůraznil, že svým jednáním porušujeme tiskový zákon, že univerzita časopis nechce, ani nepotřebuje, že je nesmyslné pokračovat v činnosti, neboť náš časopis jistojistě nebude povolen (což jsme v tom okamžiku ještě nemohli tušit - neznali jsme stanovisko FÚTI), a vyzval nás k zastavení činnosti. Naše připomínky ke sporným bodům jednání odmítl vyslechnout.

Studenti FF byli následující den pozváni k děkanovi Chloupkovi. Když jsme děkanovi na jeho dotaz vysvětlili, o co nám práci v redakci Revue 88 jde, uznal poctivost našeho úsilí, které bychom však podle jeho názoru měli uplatňovat ve stávajících strukturách. Markétě Zettlové na téže místě sdělil děkan ústně, aby již nereflekovala na pozvání, kterým jí písemně zval na vyhodnocení nejlepších studentů. Markéta přislíbila, že se zmíněné akce účastnit nebude. Když však poté požádala na děkaně, aby jí dala děkanovo "doporučení" písemně, nejdříve slíbili, ale o několik dní později, když už vyhodnocení studentů hladce proběhlo, dostala Markéta namísto odpovědi předvolání před kárnou komisí.

13. 11. 1988 nám bylo doručeno stanovisko FÚTI k naší žádosti o registraci, ve kterém se mj. píše: "podle platných tiskových právních předpisů (§ 4 z.č. 81/66 Sb.) mohou periodický tisk vydávat k plnění svých společenských úkolů pouze právnické osoby, tj. organizace s právní subjektivitou. Periodický tisk tedy nemohou vydávat fyzické osoby, jednotlivci nebo skupiny občanů bez náležité legalizace. Z tohoto důvodu není možné provést Vámi požadovanou registraci". Dopisem ze dne 23. 11. 1988 jsme reagovali s tím, že z dopisu FÚTI není jasné, zda se jedná o stanovisko nebo rozhodnutí. Proti rozhodnutí se v zákonné lhůtě odvoláváme a současně znovu žádáme o zahájení připomínkového řízení. Dne 23. 12. 1988 jsme obdrželi zatím poslední dopis od FÚTI, ve kterém nás informoval, že naše "podání trpí z hlediska platného práva nezhojitelnou právní vadou spočívající v tom, že podatel přihlášky k registraci periodického tisku o názvu Revue 88 není právnickou osobou".

28. 11. a 30. 11. 1988 proběhla s Martinem Pavelkou na LF a Markétou Zettlovou a Jiřím Voráčem na FF jednání kárných komisí. Pavelkovi navrhla důtku a Zettlové s Voráčem napomenutí. Děkanáty ale nakonec ve všech třech případech rozhodly udělit důtky podle § 4 odst. 1) vyl. MŠ ČSR č. 110/80 Sb. za závažné a zaviněné porušení povinnosti podle § 6 odst. 1) zák.č. 60/61 Sb. a § 4 zák.č. 81/66 Sb., jehož se dopustili svou činností v redakci Revue 88. Proti tomuto rozhodnutí se všichni tři odvolali s odůvodněním, že registrační řízení teprve probíhá, jeho výsledek není dosud znám a jeho očekávání se žádného přestupku nedopouštějí. Navíc oba studenti FF se účastnili práce pouze na 1. řádném čísle, takže na ně nemůže být vztahován dodatečný postih za otevřený případ zkušebního čísla.

Svým rozhodnutím o odvolání dne 17. 1. 1989 změnil rektor UJEP rozhodnutí děkanů FF a LF a to tak, že podle § 54/2 zák.č. 39/80 Sb. o vysokých školách udělil uvedeným studentům důtku za závažné porušení studijních povinností, kterého se měli dopustit tím, že nerespektovali rektorův příkaz ze dne 30. 6. 1988 okamžitě zastavit činnost Revue 88. Proti tomuto rozhodnutí se dle rektorova poučení nelze odvolat. Toto rozhodnutí však byli studenti nuceni znovu napadnout. Zaprvé proto, že změnou vzniklo rozhodnutí v nové věci (dosud neprojednaného skutku), takže proti takovému musí být možnost se odvolat. Za druhé se uváděné skutečnosti nezakládají na pravdě, neboť dne 30. 6. 1988 nám žádný příkaz rektora nebyl vydán. Pokud je snad takový příkaz zanesen do protokolu z jednání, upozorňujeme, že nám tento ani nebyl zapůjčen k nahlédnutí, ani jsme jej nepodepsali. Za třetí oba studenti FF, jak už bylo řečeno, se jednání 30. 6. 1988 neúčastnili, jelikož v té době se na práci redakce vůbec nepodíleli! Odpověď na toto odvolání ze dne 15. 2. 1989 dosud nedostali.

Na rozdíl od členů redakce studujících FF a LF, absolvoval Petr Ploch, student VUT, na fakultní půdě pouze jediný pohovor s proděkanem doc. ing. Františkem Babincem, CSc., ze kterého dostal podepsaný zápis.

JmKNV postoupil žádost o registraci odboru kultury NVMB, který proti redakci 1. čísla Revue 88 zavedl přestupkové řízení. První jednání proběhlo 8. 12. 1988 za účasti vedoucího odboru Dr. Josefa Čermáka, JUDr. Šumbery a referentky Zdeny Hnilíčkové na straně jedné a sedmi členů redakce na straně druhé. Z mnohahodinového jednání vyplynulo, že redakce 1. řádného čísla se žádného přestupku nedopustila, neboť nijak neporušila tiskový zákon (takže čtyři členové redakce byli k jednání předvoláni zcela zbytečně). Otázka přestupku v souvislosti se zkušebním číslem zůstala otevřená vzhledem k nutnosti předvolat i bývalé členy redakce. Přestupkové řízení dosud neskončilo, neboť jsme do dnešního dne neobdrželi žádné rozhodnutí.

V průběhu doby jsme se také snažili získat podporu oficiálních organizací, tzn. právních subjektů, které by vyhojily naši "nezhojitelnou právní vadu". Navázali jsme kontakt s ČSV SSM UJEP, který nás 5. 12. 1988 přijal na svém zasedání. Vysvětlili jsme zde svoji situaci a reagovali jsme na zkrácené a zkraslující informace šířené o nás a naší práci. Ze vzájemné diskuse vyplynulo, že by bylo vhodné, aby se členové redakce zúčastnili výročních svazáckých konferencí na LF a FF dne 7. 12. 1988, kde by na případné podobné známky mohli reagovat přímo na místě. Svazáci na konferenci LF však při-

tomé členy redakce vyzvali, aby opustili místnost; dokud tam prý budou sedět, jednání nezačne... Z konference FF jsme vyhoštěni nebyli, ale o Revue 88 se zde nehovořilo.

Šokujícím zlomem v událostech kolem našeho časopisu se stalo předvolání členů redakce 1. čísla ke krajskému prokurátorovi v Brně JUDr. Pavlu Indrovi, který nám ve své Výstraze sdělil, že Revue 88 je nelegální časopis, který má podle expertizy KS SNB Brno protistátní a protisocialistický obsah, nežádoucím způsobem ovlivňuje studentskou veřejnost, zkrasluje činnost orgánů státní moci, nekriticky hodnotí současný společensko-politický vývoj v ČSSR, nepochybně udržuje styky s Chartou 77 a dalšími nelegálními seskupeními atd. Upozornil nás na to, že svou činností se vystavujeme nebezpečí trestního stíhání podle § 100 (pobuřování) trestního zákoníku nebo podle některého příbuzného paragrafu. Naše úsilí vysvětlit nepodloženost takové expertizy bylo bezvýsledné. Na dotaz, jak zákon přesně vymezuje protispolečenskou a protisocialistickou činnost, jsme se z úst krajského prokurátora dozvěděli, že zákony jsou formulovány obecně a jejich výklad se řídí okamžitou trestní politikou státu. Navíc se dovolával naší vysoké inteligence, díky níž bychom měli sami umět takovou činnost rozeznat. Tím, jak nám krajský prokurátor bezděčně odhalil stav právních norem i praxe, pohřbil v nás poslední iluze o právním státě a právních jistotách našich občanů. Na závěr podotkl, že jeho Výstraha nebude nikde uváděna, a bude použita jen v případném trestním řízení jako přítěžující okolnost. Avšak již několik dní poté, se značka spisu z prokuratury objevila ve výpisu z trestního rejstříku jednoho z našich redaktorů v souvislosti s jeho snahou získat zaměstnání.

Chceme znovu poukázat na zvlášť nepochopitelný paradox: Ačkoli žádné řízení s námi nebylo dosud pravomocně ukončeno, přesto se s námi na všech úrovních automaticky jedná jako bychom byli vinni. Tak je evidentně ignorována presumpce neviny. Náš postup je do dnes zcela legální, resp. nám nikdo dosud nedokázal žádné překročení zákona, ale přitom se stále množí represe.

Octlí jsme se tedy v bodě, který se zdá být kritickým nejen ve smyslu našeho časopisu, ale celého budoucího života. Jelikož jsme vyčerpali všechny nám dostupné legální cesty v řešení naší situace, jsme přinuceni uchýlit se k formě otevřeného dopisu všem těm, o kterých si myslíme, že je v jejich silách našim problémem se zabývat a pomoci nám nalézt cestu k řešení.

V Brně dne 23. února 1989

Redakce Revue 88

..... JE Š T Ě K Ú V O D U

Po odeslání otevřeného dopisu došlo k další nečekané akci ze strany KS SNB. Dne 16.3.89 byla v bytě redaktora Martina Pavelky provedena domovní prohlídka odůvodněná trestním stíháním proti St. Devátému, bývalému mluvčímu Charty 77. Během prohlídky byly odebrány věci o které vyšetřovatelé StB před prohlídkou nepožádali a navíc vůbec nesouvisely (i podle přiznání vyšetřovatele případu mjr. JUDr. J. Dománka) s trestní věcí St. Devátého. Ukázalo se, že šlo o snahu zastrážit redakci, neboť prohlídku prováděl mj. kpt. Pavel Skřepěk, který se zaměřuje na studenty brněnských vysokých škol, a výslovně - ovšem až po zahájení prohlídky - prohlásil, že mu jde o Revue 88, jejíž vánoční přílohu také zabral. Během akce se příslušníci snažili zastrážovat dotazy na termíny zkoušek, budoucí zaměstnání ap.

Den na to jsme obdrželi odpověď rektora UJEP na naše odvolání ze dne 15.2.89. Sdělil nám: "rozhodnutí o odvolání proti uložení důtky je pravomocné a nelze se proti němu odvolat, obsah Vašeho dopisu přitom nezakládá důvod pro přezkoumání rozhodnutí v mimořádném opravném řízení." Tím byly zcela ignorovány závažné fakty v naší žádosti uvedené, a proto jsme se obrátili již přímo na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a požádali o přezkoumání postupu děkanátů a rektorátu UJEP ve věci udělení důtek. Kromě podstatné skutečnosti, kterou je fakt, že jsme se jednání, kterým jsou důtky odůvodněny, nedopustili, jsou v této žádosti uvedeny další důležité okolnosti. Při udělení důtky ze dne 16.1.89 totiž nebyly dodrženy ustanovení § 34/1,3,5 vyhl. MŠ ČSR č.110/80Sb, příp. § 54/3 z.č.39/80Sb, protože nový skutek nebyl projednán kárnou komisí, nebyla zjištěna skutečný stav věci, nebylo nám umožněno se k věci vyjádřit, nebyla nám dána možnost se proti rozhodnutí odvolat a rektorát se rozhodl udělit nám důtku až více než dva měsíce poté, co se o údajném porušení příkazu dozvěděl. Jak nám 26.4.89 sdělil náměstek ministerstva prof. RNDr. M. Šulista, ČSc., naše žádost tentokrát už byla podnětem k zahájení podrobného prošetření případu, které dosud probíhá.

V této souvislosti je nezbytné upozornit na další, mnohem závažnější skutečnost.

Dne 4.4.89 byl náš redaktor David Langar, student 3.ročníku AF VŠZ, předvolán na děkanát své školy, kde odpovídal na otázky související s jeho činností v redakci Revue 88. Na závěr jednání mu bylo oznámeno, že (prý bez jakékoli souvislosti s Re88) škola odmítá vyhovět jeho žádosti o přerušení studia ze zdravotních důvodů. David má splněny všechny povinnosti semestru, nestačil však ze zdravotních důvodů složit všechny zkoušky. Své rozhodnutí ukončit (!) mu studium odůvodnil děkanát tím, že pracovní neschopnost Davidovi vznikla až na konci zkušebního období. I lékař však písemně potvrdil, že se David léčí od začátku školního roku. S tímto se David odvolal k rektorovi VŠZ, který však rozhodnutí děkanátu potvrdil, tentokrát s odůvodněním, že nesplnil ani studijní povinnosti semestru (což odporuje skutečnosti). Vzhledem k tomu, že se David nemohl proti rozhodnutí rektora odvolat, obrátil se na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, odkud dosud čeká spravedlivé rozhodnutí.

Nová situace vznikla také v jednání s Národním výborem. Začátkem dubna 89 vedoucí odboru kultury NVmĚsta Brna, Dr. Josef Čermák, rozhodl "v souladu s ustanovením § 6/1 z.č.60/61Sb. v návaznosti na ustanovení § 4,5/II z.č.81/66Sb. o periodickém tisku, ve znění z.č.84/68Sb. a z.č.127/68Sb." udělit každému členu redakční rady zkušebního čísla Revue 88 pokutu ve výši 200 Kčs. V odvolání proti tomuto rozhodnutí jsme poukázali mimo jiné zvláště na to, že řízení proběhlo ve věci zkušebního čísla, které není možno posuzovat podle zákona o periodickém tisku. V rozhodnutí ze 16.5.89 Karel Dvořák, vedoucí odboru kultury Jihomor.KNV, změnil rozhodnutí NVmĚsta Brna a výše zmíněným obnosem nám nyní bylo uloženo (za)platit za porušení ustanovení § 3a 5 právní úpravy z.č.94 sbírky z roku 1949(!) o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací. Tentokrát nám už zákon neposkytl možnost se odvolat.

Mezi tím vším jsme však pokračovali v úsilí zajistit možnost naší další práce. Dne 25.4.89 se jeden z našich redaktorů zúčastnil jednání svolaného ideově-výchovnou komisí ČUV SSM, která se pokusila získat a sjednotit názory redaktorů svazáckých časopisů na svůj nově připravovaný "Návrh zásad pro vydávání vysokoškolských zpravodajů SSM". Ve svém příspěvku do diskuse navrhl, aby při přípravě takového "statutu vysokoškolských časopisů" byl brán zřetel na všechny studenty (tedy i ty, kteří neusilují o členství v SSM a jejichž počet stále stoupá), aby totiž podle něj i pro nesvážáky byla nastolena rovnoprávnost v možnostech připravovat a vydávat vlastní vysokoškolské časopisy. V této souvislosti snad stojí za zmínku prohlášení s.Dahhela z MěV SSM Praha, který v rozhovoru pro Mladý svět, který prohlásil, že v nově vzniklé STISU (Studentském tiskovém a informačním středisku, zřízeném redaktory pražských vš. časopisů SSM) jsou vítány i nesvážácké studentské časopisy, které jsou legální. Řekneme, že snad z nevědomosti(?) zapomněl dodat, že právní legalizace vysokoškolského studentského časopisu je v naší zemi dodnes nemožná (a tiskovému zákonu odporují i časopisy vydávané FV (FO) SSM)*.

Během 2.kola jednání s ČSV SSM UJEP Brno dne 4.5.89, nám jeho členové sdělili, že se rozhodli nezformulovat oficiální stanovisko k časopisu Revue 88, o jehož zapůjčení nás během prvního kola požádali. Plánují však věnovat prostor přijatelným příspěvkům redaktorů a příspívatelů Revue 88 v časopisu ČSV, jehož první vydání se pokusí připravit začátkem příštího šk.roku. Za tuhle jejich nabídku jsme poděkovali. Věříme, že některá sympatická prohlášení, která jsme z jejich strany k nám vyslechli, se nakonec promítnou i v jejich skutcích.

Taková je tedy nynější situace Revue 88. Zbývá otázka - co dál? Většina redaktorů končí vysokou školu, ostatní nemají dosud jistotu, že ji budou moci zdárně dokončit. S tímto složením redakce proto nelze dále pokračovat. Přesto máme pocit, že by Revue 88 neměla zůstat v jedné generaci studentů, že její poslání, o němž jsme nezlomně přesvědčeni, je zcela v souladu nejen s obecnými morálními normami, ale i s Ústavou ČSSR, s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech a Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ratifikovanými u nás v roce 1976). Proto může být Revue 88 považována za nolegální a protispolečenskou a ... atd. jen těmi, kdo, ať vědomě či nevědomě, tím porušují výše zmíněné zákonné normy, nebo se jimi přinejmenším nehodlají řídit. Z toho plyne, že Revue 88 nadále nepovažujeme za nelegální (její legalizace je víceméně otázka technická) a že bychom proto uvítali mladší zájemce o pokračování sice nelehké, ale o to potřebnější práce v redakci Revue 88, jimž samozřejmě nabízejme pomoc v začátcích. Věříme, že se podmínky pro tento druh činnosti co nejdříve zlepší a přejeme našim nástupcům, aby se jim podařilo umést poslání svobodného studentského časopisu k myslím těch ještě mladších.

Děkujeme jim i vám, kteří jste nás zahrnuli svou pozorností a někteří i přízní.

- r e d a k c e -

* K tomu s.Vachlav z RÚTI prohlásil, že v ČR není registrován ani jeden vysokoškolský časopis. Tyto časopisy, pokud jsou časopisy, vcházejí proti zákonu.

(proslouveno 25.5.89 na semináři redaktorů časopisů SSM na VŠ. Praha)

Mé vystoupení má dvě části. Nejdříve vás chci jako redaktor nezávislé vysokoškolské revue pro neformální iniciativy a kulturní aktivity mládeže Revue 88 seznámit s textem Otevřeného dopisu, který Revue 88 zaslala třem desítkám různých orgánů, společenských organizací, občanských iniciativ a sdělovacích prostředků /na dopis odeslaný počátkem března jsme dosud nedostali jedinou odpověď/. Z nedostatku jiných možností zveřejnění využívám této platformy; chci tak informovat dezinformované i neinformované a současně užít uvedených skutečností ve funkci podpůrné pro následující návrhy /plný text Otevřeného dopisu přinášíme na jiném místě - pozn. red./.

Dovolte mi z našeho případu vyvodit určité závěry a z nich odvinout náměty k dnešní diskusi.

Vysokoškolský student má v současné době jedinou možnost jak se organizovat - SSM. Pokud mu ovšem nevyhovuje jeho zbyrokratizovaná struktura a ekční impotence a chce být aktivní, zbývají mu v zásadě tři možnosti. Zapřít se a na půdě SSM dělat co se dá, nebo rezignovat, vyslyšet výzvu Rudého práva a chodit raději na pivo než na ulici, nebo se pokusit působit alternativně. Třetí případ je případem Revue 88, a třebaže v každé zdravě fungující společnosti by právě on byl jediným smysluplným, u nás je postaven mimo zákon. O tom výmluvně svědčí kauza Revue 88. Monopol SSM, bez ohledu na jeho praktickou neschopnost, je již v samotném principu anachronismem, jak to ostatně ukazuje současný společenský pohyb v Maďarsku, Polsku a SSSR. SSM navíc organizuje mládež v širším věkovém a širokém sociálním spektru, jehož jsou vysokoškoláci pouze částí. Domnívám se proto, že je třeba uvažovat o vytvoření organizace, kterou můžeme pracovním názvem Studentický svaz /SS/, která by působila právě na vysokoškolské půdě a jejímž členem by mohl být každý, kdo užívá statutu vysokoškolský student, bez ohledu na příslušnost k jiným organizacím či iniciativám. Pokusím se alespoň rámcově konkretizovat svoji představu.

Alfa a omegou nezávislosti je nezávislost ekonomická /pokud např. v současné době studentský časopis financuje SSM nebo fakulta zákonitě si osobuje právo zasahovat i do toho, jak bude časopis vypadat/. SS by tedy měl fungovat na principu samofinancování; příspěvky, které by získával od svých členů /dále i organizací, jednotlivců ap./, by samostatně spravoval a dle svého uvážení distribuoval.

SS by měl být registrován jako právní subjekt, což mu umožní mj. publikační a ediční činnost /tak se odstraní nebezpečí právních kolizí, jež postihly Revue 88/.

Zastřešující motto SS: stát se skutečně svobodnou platformou pro střetávání studentů, pohyb myšlenek a názorovou pluralitu.

Nejsem právník, proto uvedené formulace neberte doslova, ale spíše jako podněty k zamyšlení.

Vytvoření SS bude však potřebovat svůj čas. Už dnes je ovšem navýsost aktuální řešení mnoha otázek vyplývajících ze vztahu student-fakulta. Neexistuje žádný reprezentativní orgán studentů, který by se podílel na řízení a správě fakulty a hájil zájmy studentů. Podávám proto následující návrh:

- 1/ učinit toto fórum pravidelným, s dvouměsíční periodou
- 2/ vytvořit z fóra diskusní klub a současně jakousi valnou hromadu všech studentů, která by si zvolila své zástupce do orgánu s pracovním názvem Studentická rada /SR/. SR by se měla stát stálým orgánem, který by plnil dvě funkce:
 - a/ podílel se na řízení a správě fakulty; tzn. spoluurčoval učební plán, počet hodin i jejich obsah, kontroloval finanční hospodaření /např. z hlediska dostatku skript atd./, spoluurčoval distribuci zahraničních pohybů atd. atd.
 - b/ plnil funkci jakýchsi studentských odborů; vztah fakulta-student je v podstatě vztahem zaměstnavatel-zaměstnanec. Každý zaměstnanec má u nás za sebou odbory, které hájí jeho zájmy. Student ovšem nic takového nemá. Existence SR by např. v takovém případě jako je kau-

za Revue 88 zabránila vedení fakulty a univerzity zneužívat své pravomoci a z tohoto titulu si přizpůsobovat zákony podle toho, jak se to právě hodí. Funkce odborů SR by se samozřejmě uplatňovala v mnoha dalších oblastech: např. stipendium, cesty do zahraničí atd. atd.

Nevrhují proto, abychom si ještě dnes stanovili datum konání příštího studentského fóra, jež by se pochopitelně mělo uskutečnit ještě do konce tohoto semestru; vyzveme formou včas vyvěšených plakátů k hojnější účasti s tím, že si zde budeme volit své zástupce, kteří by jako stálý orgán hájili zájmy studentů ve vztahu k vedení fakulty. Na příštím setkání bychom za účasti právníků také diskutovali návrh statutu a dalších okolností kolem SS.

Rekapitulují své náměty do diskuse:

- 1/ učinit toto fórum stálým, s pevnou periodou
- 2/ příští fórum svolat ještě do konce tohoto semestru
- 3/ na příštím fóru zvolit své zástupce do SR a ujasnit její kompetence
- 4/ uvažovat o vytvoření SS

Pozn. aut:

1. studentské fórum FF UJEP proběhlo za mimořádného nezájmu těch, kterým bylo určeno; zúčastnilo se ho asi 30 z více než 700 studentů fakulty.

Pořádkující FO SSM vymezila fóru předem-údačně na základě podnětů ze strany studentů-dvě témata: stipendium a koleje

Výše uvedený diskusní příspěvek se stal předmětem více než hodinové diskuse. Reakce ze strany přítomných funkcionářů SSM i fakulty byla velmi rozpačitá; zdálo se, že nikdo s podobným vystoupením neprosto nepočítal. Během celé diskuse nedokázali snést jediný věcný protiargument, pokud za něj nepovažujeme např. to, že FO SSM je dostatečně reprezentativní, neboť v jejich řadách je přes 90% studentů zdejší fakulty /na repliku o utilitárnosti a ryzí formálnosti členství už odpovědět nedokázali/. Červenou nití jejich vystoupení byla obava/nejistota/, že jde o přímý útok na SSM. Opakovaně jsme se snažili vysvětlit alternativní podstatu našeho návrhu s odkazem na současný proces celospolečenské přestavby, který zákonitě spěje k pluralitě jako nezbytnému motoru společenského pohybu. Diskuse nekonec, aniž reflektovala podstatu problému, uvízla na řešení otázek procedurálních, přenesli řečeno, kdo a kdy uspořádá příští fórum. Funkcionáři SSM se nechtěli vzdát svého výsadního práva organizovat studentský život, současně se však pozastavovali nad tím, proč by vlastně vůbec měli pořádat akci, která je namířena proti nim. Vzhledem k zavedeným mechanismům zůstalo pořádatelství nakonec v rukou SSM a o termínu se hlasovalo. Výsledek: příští studentské fórum se uskuteční nejdříve na počátku příštího semestru, tj. za pět měsíců!!

přednesl, prožil a připravil
Jiří Voráč

Otázky orgánu reprezentativní studentské samosprávy a svobodné organizace studentského života se v tomto čase řeší v různých místech. Z Prahy jsme dostali tento text:

3.4.1989 Praha

Dne 3.4.1989 proběhlo studentské fórum PedF UK, na kterém byl předložen následující text:

Doposud platný Zákon o vysokých školách č.39/1980 stanoví v §53, že účast studentů na činnosti a řízení vysoké školy se uskutečňuje prostřednictvím SSM.

SSM však nesdružuje zdaleka všechny studenty a tak je touto zákonnou úpravou značná část studentů vylučována z aktivní účasti na činnosti a řízení vysokých škol. S odvoláním na stanovisko náměstka ministra školství ČSR M. Šulisty, přednesené ve výboru ČNR dne 16.3.1989, navrhuje, aby novelizovaný vysokoškolský zákon kodifikoval demokratickou účast všech studentů na řízení školy a tedy vytvoření reprezentativní studentské samosprávy, která by nebyla totožná s SSM.

K podpoře tohoto požadavku se připojují:

STANOVY NEZÁVISLÉHO STUDENTSKÉHO SVAZU V POLSKU (pracovní překlad)

MSS je organizace studentů, které se svou činností chce připojit ke společenskému životu v PLR, usilující o demokracii, udržování a prohlubování občanských práv, tvůrčí svobodu, zvyšování nezávislosti kultury a umění, činnost pro rozvoj veřejné morálky.

ČÁST I - název, sídlo, doba, působení a územní dosah

- §1 Vzniká studentská organizace pod názvem MSS, dále jen Svaz.
- §2 Svaz se ve své činnosti řídí Ústavou PLR a ratifikovanými mezinárodními konvencemi
- §3 Svaz vyvíjí činnost ve věci ochrany zájmů studentů, realizace jejich kulturních, vědeckých, společenských a životních potřeb.
- §4 a/ Místem působnosti Svazu je teritorium PLR.
b/ Svaz může rozvíjet činnost na území zahraničních škol, jestliže tam studují polští studenti.
- §5 Sídlem Svazu je Varšava.

ČÁST II - všeobecná

- §6 Svaz je nezávislý na vedení školy, orgánech státní administrace a politických organizacích.
- §7 Svaz sdružuje studenty, kteří akceptují zásady současných Stanov a podepsali členství.
- §8 Cílem Svazu je: a/ Činnost na podporu prohlubování demokracie na vysokých školách, obrana demokratických svobod a občanských práv.
b/ Ochrana materiálních, sociálních a kulturních zájmů studentů a studentských rodin
c/ Činnost na podporu tolerance, vysoké morální úrovně a svéprávnosti jedince.
- §9 Svaz uskutečňuje své předsevzetí: a/ Postojem svých členů k vedení školy i i státu, k vnitrostátním, zahraničním i mezinárodním organizacím.
b/ Činností za účelem obrany demokratických svobod a občanských práv.
c/ Účastí vybraných představitelů v Senátu, Fakulturních výborech a různých komisích s hlasovacím právem.
d/ Poskytování pomoci a případně intervence v případech, kdy jsou ohrožena práva studenta nebo skupiny studentů.
e/ Organizováním protestních akcí studentů v případě porušování práv nebo zájmů akademické společnosti a ve velmi odůvodněných případech vyhlášením stávkový.
f/ Zakládáním a podporou a vedením vědecké a kulturní činnosti a také pomoci v organizování vědeckých a vzdělávacích kroužků a seminářů.
g/ Zajištěním tvůrčí a umělecké svobody studentů a umožněním prezentování jejich tvorby
h/ Prováděním neustálých, nezávislých rozborů charakteru:
i) ekonomického a sociálního (materiální úroveň studentů)
ii) metodického (učební plán studia)
i/ Organizováním studentské svépomoci
j/ Spoluprací s vedením školy a různými organizacemi v realizaci cílů Svazu.
k/ Vydavatelskou a propagační činností
l/ Činností pro rozvoj sportu, turistiky a rekreace mezi studenty
m/ jinými činnostmi k realizaci cílů Svazu.

ČÁST III - členové, jejich práva a povinnosti

- §10 Členem svazu může být každý student, který:
a/ Akceptuje zásady současných Stanov a podepsal deklaraci vstupu do Svazu.
b/ Nemí v jiných studentských organizacích, které mají ve stanovách nebo programu cíle popsané v §8 b/.
- §11 Člen Svazu má právo: a/ Volit a být volen do všech orgánů Svazu.
b/ Účastnit se všech forem činnosti Svazu.
c/ Využívat všech forem pomoci Svazu.
d/ Vystupovat s připomínkami a postuláty k orgánům (vedení) Svazu všech stupňů a obdržet odpověď.
e/ Být neustále informován o všech formách činnosti Svazu.
f/ Vyjadřovat své názory a kritiku na činnost Svazu v každé oblasti, používat k tomuto účelu tiskoviny Svazu.
g/ Vyjadřovat svobodně své světonázorové, sociální a politické názory na fórech Svazu.

h/ Osobně podávat objasnění v případech, kdy se ve vedení a orgánech Svazu jednávají věci, týkající se jeho osoby.

§12 Člen Svazu je povinen:

a/ Dodržovat zásady Stanov a usnesení orgánů Svazu.

b/ Solidárně se účastnit akcí pořádaných Svazem.

c/ Pravidelně platit členskou známku

§13 Čestným členem svazu se může stát každý člověk, který se významně zasloužil o rozvoj akademického života nebo Svazu.

a/ O přiznání čestného členství rozhoduje Celostátní sjezd delegátů nebo valné shromáždění členů školní organizace.

b/ Čestní členové mohou využívat práva popsaná v §11 čl. .. §14

§14 Zánik členství nastává:

a/ vystoupením ze svazu

b/ Ukončením členství, které nastává 12 měsíců po přerušení studia nebo 6 měsíců

po jeho zakončení studia.

c/ V důsledku vyloučení ze Svazu rozhodnutím odpovídajícího orgánu způsobem popsaným ve služebním řádu školní organizace.

ČÁST IV - struktura a výbory Svazu

§15 Základním článkem Svazu je školní organizace, která sdružuje všechny studenty školy, kteří jsou členy Svazu.

b/ Školní organizace má tyto výbory:

i) Valné shromáždění členů nebo delegátů

ii) Školní komise

iii) Školní revizní komise

c/ V kompetenci Valného shromáždění členů(delegátů) jsou:

i) Volby školní komise a školní revizní komise

ii) Schválení Statutu školní organizace

iii) Schválení programu činnosti školní organizace

iv) udělení absolutoria školní organizace

v) Provádění jiných funkcí popsaných ve Statutu

d/ V kompetenci školní komise jsou: i) reprezentace školní organizace ve vztahu ke státním úřadům, vedení školy a jiným organizacím

ii) Zastupování školní organizace v právní ochraně

iii) Provádění jiných funkcí popsaných ve Statutu.

e/ V kompetenci školní revizní komise je kontrola činnosti školní komise a do-
držování Stanov Svazu a služebního řádu školní komise. Školní revizní komise
poskytuje valnému shromáždění členů(delegátů) závěry ve věci udělování absolu-
toria školní komisi.

f/ Strukturu a způsob fungování školní organizace a jejich buněk popisuje Statut.

§16 a/ Školní organizace mohou zakládat (meziškolní) koordinační komise pro školy
z určitého teritoria nebo určitého typu.

b/ Rozsah činnosti (meziškolní) koordinační komise určují zainteresované školní
organizace.

§17 a/ Výbory Svazu celostátního výboru jsou:

i) Celostátní sjezd delegátů

ii) Celostátní koordinační komise

iii) Celostátní revizní komise

b/ Celostátní sjezd delegátů se koná minimálně jednou za rok. Svolává jej celo-
státní koordinační komise z vlastní iniciativy, na žádost Celostátní revizní
komise nebo na žádost nejméně 1/3 školních komisí. Počet delegátů určuje Cel-
ostátní koordinační komise, která je povinna zajistit proporcionální repre-
zentaci všech školních organizací.

c/ V kompetenci Celostátního sjezdu delegátů jsou:

i) Schválení změn ve Stanovách

ii) Schválení programů činnosti Svazu

iii) Volba Celostátní koordinační komise a Celostátní revizní komise a uděle-
ní absolutoria Celostátní koordinační komisi.

iv) Schválení výše členských příspěvků a způsob jejich rozdělení.

v) Přijímání závěrů, týkajících se všech věcí Svazu, které nepodléhají kom-
petenci jiných orgánů

d/ V kompetenci Celostátní koordinační komise a Celostátní revizní komise jsou

- odpovídající pravomoci jako u odpovídajících článků nižšího stupně
- e/ Každá školní organizace má právo písemně se vyjádřit Celostátní koordinační komisi a obdržet odpověď do dvou týdnů.
- §18 a/ Výbory SVAZU všech stupňů jsou voleny.
 b/ Veškeré volby ve SVAZU probíhají tajným hlasováním, počet kandidátů není omezen.
 c/ Je neslučitelné spojovat členství v řídicích politických organizacích s činností ve výběrech SVAZU.
 d/ Podrobnosti voleb do školních výborů stanoví STATUT školní organizace.
 e/ Funkční období všech výborů SVAZU je jeden rok.
 f/ Není povoleno plnit stejnou funkci ve výběrech SVAZU více než dvě funkční období.
- §19 a/ Usnesení výborů SVAZU celostátního stupně, s vyjímkou usnesení o změnách STANOV, jsou platné většinou hlasů při přítomnosti alespoň 1/2 osob s hlasovacím právem
 b/ Valné shromáždění členů (delegátů) školní organizace může odmítnout usnesení Celostátních výborů SVAZU, kromě usnesení o změně STANOV. Usnesení v této věci Valným shromážděním členů (delegátů) musí nastat nejpozději během dvou týdnů od přijetí usnesení výborů celostátního stupně.
 c/ Usnesení o změně STANOV jsou platná většinou 3/4 hlasů při přítomnosti nejméně 2/3 osob s hlasovacím právem. Usnesení o změně STANOV je právoplatné po uplynutí jednoho měsíce ode dne schválení, pod podmínkou, že se proti tomuto nepostaví více než 1/3 Valných shromáždění školních organizací přes Celostátní koordinační komisi. Takový ohlas je zároveň zrušením usnesení o změně STANOV. Podmínky právoplatnosti usnesení školních výborů stanoví jejich služební řády.
- §20 SVAZ může uzavírat dohody o spolupráci s jinými organizacemi, jestliže Stanovy a činnost těchto organizací odpovídá základním zásadám těchto STANOV.
 ČÁST V - stávka
- §21 V případě porušení práv nebo zájmů akademické společnosti, po vyčerpání jiných prostředků protestu, může školní komise vyhlásit okupační stávku.
- §22 a/ Okupační stávku řídí Školní komise. Tato povolává pořádkovou službu.
 b/ Školní komise a pořádková služba postupují v souladu s orgány školy, jež nesou materiální a provozní odpovědnost za školu.
 ČÁST VI - právní subjektivita, fondy a majetek SVAZU
- §23 a/ Právní subjektivitu mají:
 i) Školní organizace
 ii) Svaz jako celek
 b/ Ostatní organizační články se opírají o právní subjektivitu organizací, kterých jsou součástí.
- §24 Majetek právních subjektů, o kterých se hovoří v §23, tvoří:
 a/ Členské příspěvky.
 b/ Dary, přepisy, dotace.
 c/ Výděly z hospodářské činnosti SVAZU.
 d/ Jiné zdroje.
- §25 Fondy SVAZU jsou určeny na financování organizační činnosti SVAZU, sociální, kulturně-osvětovou, vydavatelskou nebo jinou jeho činnost v souladu se STANOVAMI.
- §26 Zásady hospodaření Školní organizace stanovuje Valné shromáždění členů (delegátů).
 ČÁST VII - závěrečná a přechodná ustanovení
- §27 a/ Zrušení školní organizace nastává pouze v případě, má-li pění než 3 členy.
 b/ SVAZ se ruší za předpokladu zrušení všech školních organizací.
- §28 a/ V případě zrušení Školní organizace jejím majetkem disponuje Celostátní koordinační komise.
- §29 Do doby voleb výborů SVAZU celostátní úrovně, je zastupuje Celopolský zakládající výbor.
- §30 a/ Volby do výborů školních organizací se uskuteční nejpozději do 1 měsíce od registrace SVAZU.
 b/ První Celostátní sjezd delegátů je nutno svolat nejpozději do dvou měsíců od registrace SVAZU.

- připravil Martin -

STUDENTSKÁ INICIATIVA

Studenti z Univerzity Jena Evangelisty Purkyně v Brně uspořádali podpisovou akci pod Společné prohlášení studentů vysokých škol, které obsahuje následující text:

Připojujeme se k požadavkům československých kulturních pracovníků a dalších iniciativ i jednotlivých občanů na propuštění Václava Havla a zastavení trestního stíhání proti dalším občanům v souvislosti s lednovými událostmi v Praze. Soudní procesy s nimi jsou v rozporu s mezinárodními závazky Československa v oblasti lidských práv. Žádáme také ukončení rozsáhlé pomlouvačné kampaně v československých sdělovacích prostředcích.

Problémy, které se v naší zemi nahromadily, je třeba řešit otevřeným dialogem za účasti všech. Předpokladem takového dialogu je důvěra, které je zase podmíněna reálnou existencí lidských a občanských práv a svobod, včetně právních jistot.

Jako vysokoškoláci chceme být vychováváni v duchu humanistických tradic a všelidských hodnot, ve společnosti, v níž jsou zajištěny podmínky pro zděrný vývoj mladé generace.

Prvních 11 archů-originálů se 118 podpisy vysokoškoláků z Brna, Prahy a Olomouce jsme dne 17.5.1989 zaslali Výboru československé veřejnosti pro lidské práva a humanitární spolupráci s tím, aby se svou autoritou a ze všech svých sil zasadil o řešení všech problémů a požadavků uvedených ve Společném prohlášení a o svém postupu signatáře informoval.

Vyzýváme další studenty, kteří se chtějí ke Společnému prohlášení připojit, aby své podpisy zaslali přímo na adresu Výbor čsl. veřejnosti pro lidské práva a humanitární spolupráci, Opletalova 13, 110 00 PRAHA 1.

jiří voráč

NAPSALI O NÁS

Shrneme-li připomínky a podněty z diskuse k názorové hladině na našich vysokých školách, např. z diskuse se studenty na KV KSČ 16. listopadu 1988, lze konstatovat, že přes všechny kritické připomínky se většina studentů o otázku přestavby a demokratizace naší společnosti a o postup realizace těchto procesů zajímá a chce se na nich podílet. /.../

Na druhé straně však před 13. zasedáním ÚV KSČ členové strany upozorňovali na skutečnost, že část vysokoškolských studentů se vědomě snaží politice vyhnout nebo se o ni "nehodlá starat". /.../

Zvláštní pozornost si zaslouží jisté skepse některých studentů k možnostem překonat potíže, s nimiž naše společnost i ostatní socialistické státy nyní zápasí, nedůvěra ve vlastní síly, ba i neochota osobně k odstranění problémů přispět. Nesprávné názory posluchačů mají kořeny v celé řadě příčin. Vedle malé životní zkušenosti, neschopnosti rostihnout kořeny nedostatků ve všech souvislostech i jistého rozporu mezi teorií a praxí, jehož jsme se v procesu budování socialismu nedokázali vždy včas vyjevovat, k nim bezesporu patří i nedostatečné úroveň ideologické a masové politické práce. Nepovažujeme za správné takové organizování kulturně výchovné činnosti, jaké se projevovala například v provozu TOPAS klubu fakulty stavební, dlouhodobé přešleповání kolem nelegálního časopisu REVUE 88 na UJEP, který svým obsahem podporuje činnost nelegálních struktur, nebo nevhodné ankety pořádané na lékařské fakultě UJEP redakcí nástěnných novin Skalpel.

Tyto a podobné příklady dokladují, že je nutné na vysokých školách věnovat větší pozornost individuální práci se studenty, a to jak ze strany skupinových učitelů, tak ve výuce odborných předmětů. Komunisté ve státním vedení, stranické orgány a organizace musejí vést učitele, aby aktivně vysvětlili problémy dnešního stavu, cíle naší politiky, využili možností odborné disciplíny, zaujímali bez opatrnickiví otevřená stanoviska a se studenty diskutovali o vzniklých jevech /podtrh. v/.

ze Zprávy předsednictva krajského výboru strany, kap. Nové úkoly pro vysoké školy, Rovnost 25. května 1989, s. 5-6

VŠECHNY SÍLY PŘESTAVBĚ

Přestavba v SSSR vzbudila zájem milionů lidí na celém světě. Naprosto logicky se o ní nejvíce debatuje v socialistických zemích, protože lidu těchto zemí se tento obrodný proces přímo a bytostně dotýká. Náš stát je teprve na počátku této nové cesty, která, jak doufáme, povede k vyřešení nejpalčivějších problémů a k posvednutí kulturní, duchovní, ekonomické i společenské úrovně nás všech. Naskýtá se ale mnoho otázek, nových i starých. Každý člověk má právo se ptát a právo dostávat přímé a pravdivé odpovědi. Pokud je násilně umlčen a jeho otázky zůstanou nezodpovězeny, neznamená to, že přestanou existovat, ony se za čas vynoří ještě naléhavěji. Nejpodstatnější otázkou dneška, tou, jejíž správné zodpovězení je základem k úspěšné realizaci přestavby u nás, je otázka: Co nás přivedlo, a hlavně, kdo nás přivedl až k nutnosti přestavby? "Osud lidí jako celku bude takový, jaký si zasluhují." A. Einstein

Dějiny lidstva jsou dějinami hledání odpovědí, pravdivých odpovědí na otázky, které před nás klade sama příroda. Formulace těchto otázek se s vývojem lidského společenství mění, ale jejich jádro zůstává stejné. Jeho smysl je stále týž - touha lidí po lepší životě. Jako géniové jsou s láskou a vědomostí uctívání ti, kteří dokázali s ohledem na dobu, chápání a potřeby lidu otázky správně formulovat, správně na ně odpovídat a účinně se zasadit o jejich realizaci. Skutečné duchovní poklady, které lidstvo obdrželo od nejlepších a nejvýspělejších jedinců svého rodu, zůstaly vepsány do srdcí všech lidí, toužících po pravdě, spravedlnosti, svobodě a rozkvětu všeho dobrého, užitečného a krásného. Takoví lidé však, bohužel, nestáli a nestojí vždy v čele států a národů. Vůdce velmi často neměli a nemají zájem o pravdivé otázky a odpovědi. Ve jménu krásných ideálů, pod zástěrkou pokroku mnohokrát páchali neopustitelné zločiny. Pro názorné příklady nemusíme chodit daleko, jen v našem století bychom jich našli řadu skutečně reprezentativních. Dobře víme, že nemusely být vždy zapříčiněny jen zlým úmyslem vůdců, ale omyly a špatnosti často byly a jsou důsledkem jejich neschopnosti. Neschopnost vytvářet na světové úrovni hodnoty v určitém oboru, ať už jde o výsledky práce manuální, duchovní nebo řízení menšího či většího společenství, není sama o sobě zločinem, ale stává se jím, pokud vůdce setrváváme ve funkci, ve které nás mohou nahradit lidé, na tomto místě a v tomto oboru skutečně schopní.

Ještě zcela nedávno byla odmítána téměř jakákoliv kritika naší společnosti, ať už z vnějšího nebo vnitřního původu. Vedením byla označována za útok proti socialismu a jeho výdobytkům. Dnes už se situace alespoň trochu změnila. O mnoha problémech a omylech se více či méně kriticky mluví a píše. Přesto i nadále zůstává uskutečnění většiny opatření, směřujících k nápravě, v nedohlednu. Proč? Kritika totiž musí mířit především na hlavní příčiny všech nedostatků. Cestou diskuse a polemiky o pouhých pouhých důsledcích našeho neutěšeného stavu se nikdy nikam nedostaneme. Naskýtá se otázka, zda po zkušenostech z minulých let je u nás vůbec možná otevřená a hluboká kritika těchto příčin. Myslím si, že ano, ale pouze v tom případě, že by pojmy jako přestavba, glasnosť a demokracie byly vedoucími činiteli naší společnosti přijímány opravdově a poctivě.

Na schopnostech, poctivosti a pravdivosti politiků je přímo závislá kvalita všestranného rozvoje národa. Každý se může zmýlit, ale musí umět si svůj omyl přiznat a také dokázat nést jeho důsledky. U prostých lidí vždy vzbuzovala vláda neomylných a nedotknutelných vůdců oprávněnou nedůvěru. Snad jen u národů, kde vůdce je současně náměstkem boha na zemi, musí být nutné neomylný a za všech okolností dokonalejší. Dobrý a čestný vůdce nikdy nepotřeboval připomínat lidu své zásluhy. Pokud dokázal na vysoké úrovni vést národ cestou naplnění jeho tužeb a duchovních i materiálních potřeb, byly zbytečně nabubřelé proslovy, plné sebechvaly. Chci si vážít lidí, kteří reprezentují a řídí tuto zemi za jejich činy a ne za pouhá slova, ať se zdají být jakkoliv hezká. Slova nesmí sloužit k zastírání pravdy, poctivá slova a myšlenky musí být především naplnovány činy. Prázdná a nenaplněná slova, zpočátku snad působivá, stávají se v krátkém čase, právě díky své prázdnosti, jen trapnými a odpudivými frázemi. "Aby se ustálené rčení stalo frází, musí v něm být něco falešného, něco nepravdivého a přepjatého. Fráze vždycky alespoň trochu lže. Fráze není ustálené rčení, ale ustálené lhaní. Fráze je habituální a zmechanizovaná neupřímnost. Žádný logický podvod, žádná nesmyslnost nekorumpuje lidské myšlení tak, jako fráze", napsal velmi výstižně Karel Čapek.

Přeměna krásných lidských idejí a myšlenek ve fráze se u nás dělá a děje velmi často. Stane-li se myšlenka frází, ztrácí schopnost vznášet se člověku před očima a nabídat jej, aby se stal lepším. Tato schopnost je na každé dobré myšlence to nejcennější a její potlačování se rovná zločinu, protože tímto je zároveň potlačována etická vyspělost národa a jeho vůle k rozvoji. Etika bez vlastní dobré vůle, etika pod hrozbou represe je k ničemu. Neschopnost a frázovitost vůdců vede k úpadku celé spo-

lečnosti, což se u nás projevilo velmi zřetelně.

Myslím si, že lidé v našem současném vedení nejsou schopni odstranit skutečné hlavní příčiny naší neutěšené situace právě proto, že hlavními příčinami největších problémů jsou oni sami. Panuje u nás oligarchie, to jest diktatura malých skupin lidí, a hlásaná demokracie slouží pouze k zakrytí tohoto faktu. Zdá se vám toto tvrzení přehnané? Zodpovězte si tedy následující otázky.

Kdyby u nás skutečně demokraticky vládl lid, jak je nám velmi často zdůrazňováno, proč by sám sebe přivedl až k nutnosti přestavby?

Kam se poděly pověstné "zlaté české ruce"?

Kam zmizela u tolika lidí píle a snaživost?

Kdo je vinen tím, že v národě tradičních snaživců je dnes tolik "předstíračů práce"?

Či zásluhou je u nás většina řemesel, která dříve měla "zlaté dno" spíše "na dně"?

Proč kupující dávají přednost cizímu, především západnímu zboží?

Jak si máme vysvětlit nutnost ekonomické přestavby, když se neustále plnily plány na více než sto procent?

Proč se začalo u nás o přestavbě mluvit až když byl tento obrodný proces zahájen v SSSR?

Nebyla snad přestavba potřebná v našem státě už dříve?

Zahájili bychom přestavbu v současné době, i kdyby nezačala v SSSR?

Proč jsme nebyli seznámeni se jmény těch, kteří nás dovedli až k nutnosti komplexní přestavby?

Může snad za všechno lid? On je tím hlavním viníkem? Nebo hrstka nižších a středních úředníků - byrokratů?

Kdo ale celý národ řídil?

Kdo umožnil pracovat atk, jak se desítky let pracovalo?

Kdo byl naším příkladem?

Poučení historií víme, že lidé, kteří přivedli kterýkoliv národ díky své "neomylnosti" až k nutnosti dalekosáhlých ekonomických a politických změn, nebyli nikdy schopni dostatečně změnit své myšlení, zvratit vývoj nepříznivé situace a dosáhnout skutečně znatelných pozitivních výsledků. Maximem vždy zůstalo několik menších dílčích zlepšení, ale jinak se zbytky jejich energie vybilily v pouhém belasmém vytrubování skvělých vyhlídek do budoucnosti. Neopakujeme chyby v dějinách již dávno známé?

Vzestup lidského společenství podstatně závisí na schopnosti opouštět a úplně se vzdát všeho, co se ukáže být mylné, škodlivé nebo neperspektivní ve smyslu lidského rozvoje jak jednotlivce, tak společnosti a na schopnosti rychle nacházet, vybírat a praktikovat nové, lepší varianty. U našeho vedení nejsou tyto schopnosti známy. Nikdy a nikde žádný národ ani skupina lidí nedosáhla demokracie a ekonomického pokroku cestou represe a zastrasování. Zalář nebo rána obuškem člověka nepřesvědčí, aby změnil názor. Někdy jej donutí své myšlenky dočasně skrývat, ale nic víc.

"Vzbouření je řečí těch, kdo nebyli vyslešeni", řekl Martin Luther King. Pokud je svoboda realitou, není potřeba o ní mluvit. Zákonem se musí přizpůsobovat rozvoji lidského a národního uvědomění, ne naopak. Jednou z nejmudnějších stránek naší historie posledních desetiletí je způsob, jakým bylo s tímto uvědoměním u nás zacházeno. Z našeho života pomalu vymizel smysl pro hru a krásu, který je vlastně spokojeně lidské duši. Idea lidství má být zobrazením krásy a krása má být člověku vzbuzovat touhu, aby se jí přiblížil. O krásě mezilidských vztahů se většinou už jen dočítáme v knihách klasiků u nás dostupných.

Svoboda, spravedlnost, pořádek. Tyto tři hodnoty se navzájem podporují a souvisejí spolu tak, že žádná nemůže existovat sama o sobě. Bez svobody a spravedlnosti se rozpadne pořádek a naopak. Pak stačí i zedmlivá malíčkost a může dojít k výbuchu vášni, který otřese samými základy státu. Hněv přerostlý ve vášně má hroznou sílu. Na jeho zvládnutí je většinou slabý rozum i vůle. Právě při otřesech se stává, že bývají zneváženy nejen věci špatné a omylné, ale i některé věci dobré. Jakmile do události vstoupí vášně, je obvykle už příliš pozdě na kritiku i sebekritiku. To je obrovská zodpovědnost, kterou by si měli uvědomit hlavně ti, kteří nás dnes a denně tak hlasitě ujišťují o tom, jak jim budoucnost národa leží na srdci.

Mnoho je u nás lidového, málo však skutečně lidského. Přesto všechno jsem nezdolným optimistou a věřím, že si do svého deníku nikdy nebudu muset napsat: "Mohla to být ta nejkrásnější přestavba, kdybychom se při ní nenechali řídit lidmi, kteří nás přivedli až k její nutnosti." Věřím kvalitám našeho národa, věřím slovům jednoho z největších mužů všech dob, řeckého filosofa Sokrata: "V každém člověku je slunce, jenom je nechat plát."

Na závěr bych rád poděkoval Vám, vážený pane Gorbačove, za inspiraci, ale především za víru a naději.

Tentokrát na tři dny /2.- 4.2./, se třemi přednáškovými večery. Pokusím se shrnout páteční přednášku "Smysl dějin a smysl v dějinách". V sobotu následovalo mistrovo expoze vlastního pojetí filozofie, je- muž, jak se obávám, zatím rozumí jen on sám.

Zakladatel dnes už slavných pondělků navázal na diskuzi o smyslu českých dějin a filozoficky ji tematizoval: "Je možný logos /smysl/ dě- jín?" Otázka nás přenáší do světa řeckého myšlení, kde musíme nejprve začít u pojmu FYSIS. S odvoláním na kořeny slova /rodit se, růst/, a ňá Herakleita mají FYSIS jen vnitřně integrovaná jsoouca: rodí se, ro- stou, zanikají. Růst znamená organickou integraci, tedy sjednocování působení logu. Bez něj by se svět stal jen hromadou vnitřně nesouro- dých věcí. Právě LOGOS je odpovědný za živou jednotu tím, že vybaví /"naprogramuje"/ jsoouco příslušné FYSIS. Tu však nemůžeme považovat za nějaký materiální substrát, základ, na němž se odehrává "život", zinscenovaný logem. Ač nebyla řečena, v mysli mi zněla Patočkova suma- ce FYSIS předsokratiků jako prapohybu celku, jeho vznikání, zjevování a zanikání. Zde pan doktor trpce lál eleatům /Parmenides, Herakleitos/, že za jsooucí označili to, co jest beze změny, bez pohybu, čímž ukázali cestu metafyzickému myšlení. Filozofie se z něj nemůže dodneška vy- prostit. Po krátké mezihře o logu uměleckého díla, který zprostředkuje divák, ne barevné skvrny na plátně nebo napsaná partitura, přišla na pořad otázka dějin.

Bez působení logu by také byly jen hromadou nesouvislých faktů. Lo- gos je však neintegruje pomocí FYSIS; celkem pohybu jsou lidé v dialo- gu, protože každý nějak rozumí tomu, co se děje /nejenhistorici/. Dia - log, zprostředkování smyslu /logu/ se děje pouze v našem vědomí: proto nejsou dějiny vyjevováním předem daného smyslu /Hegel, Marx/a jsou dějinami jedině tehdy, jestliže lidé dějinně myslí a jednají. Prá- vě Řekové pochopili, že v dialogu se společně nazírá pravda jako ALE- THEIA, odkrytost. I dějiny se mohou stát místem zjevení pravdy, zpří- tomňované lidmi, kteří uměli správně odpovědět na výzvu dané chvíle /adaptován anglický historik A.Toynbee/. Zde se vynořuje základní pro- blém: jak nás může pravda oslovit? Její hlas je tichý, představuje se jako vrtošivá dáma, má své období skrytosti, mlčení. Musíme být schopni nejprve zaslechnout, uslyšet, pak jí porozumět a podle ní jednat. Právě v dialogu se učíme naslouchat, osvojujeme si pohotovost vycítit pravdu. Setkat se s ní však můžeme jen v reflexi. V re - flexo, ohybu myšlení od sebe zpět k sobě /bere za předmět samo sebe/, je nejzajímavější pro- střední moment mezi odstoupením a novým přístupem k sobě. Necháváme se "za sebou", jsme vychýlení z aktuální jsooucnosti do budoucnosti, mimo sebe /EX-TASIS/. V tomto okamžiku, kdy jsme zbaveni nás samých, přípra-

veni otevřít se novému, jež k nám svobodně přichází, nás může pravda oslovit, motivovat k činu, vnitřně proměnit.

Shrňme: dějiny samy o sobě jsou beze smyslu, logos dějin se zjevuje jen v logu lidí, kteří v dějinách jednájí smysluplně, tedy podle pravdy. Byli lépe než jiní připraveni odpovědět na výzvu určité situace a udělali to. Najdou se i doby, kdy pravda mlčí /zkušenost Izraele i všech opravdových umělců/, ať už v rachotu prázdných slov nebo proto, že se jí nenaslouchá. Logos není v naší moci: od nás vyžaduje otevřenost, připravenost, bdění. Jedině pak je možné uslyšet hlas pravdy, zde rozuměj smysl přítomné dějinné chvíle; je suverénní, na nás nezávislý, promlouvá k nám skrze dějiny.

Diskutovat bylo o čem. Mistr potvrdil mé podezření, že místy slyším zakukleného Jasperse; v mnohém se u něj inspiroval. Chce ovšem začít tam, kde Jaspers skončil. Bohatost a vnitřní síla filozofického nazírání opravňuje k naději, že jen co se ve filozofii naučíme pracovat s nepředmětnými intencemi, transcendentno už nebude mluvit jen řečí šifer. Vůči Mezníkovi Hejdánek jasně rozlišil dějiny a pouhou časovou posloupnost dějů. Dějinné myšlení vzniklo až ve starém Izraeli, kdy se Židé prostřednictvím prorocké interpretace Božího zjevení naučili odhalovat čas v jeho jedinečném smyslu. Začali vidět minulost jako minulost, ne jako přítomnost ztělesněnou opakováním archetypu /mýtické zpřítomnění děje "in illo tempore". Dějiny tvoří až vědomý postoj k času, jsou tedy neseny a udržovány lidskou aktivitou, vůlí žít v dějinách. Na minulosti pracujeme jako na stavebním kamení, tvoří součást naší živé přítomnosti, která se zároveň otevírá ve víře a v naději tomu novému, co přichází z budoucnosti/viz Rahnerovo pojetí Boha jako Absolutní budoucnosti/.

Šabatova otázka po smyslu maďarského povstání a problém jak reagovat na zjevování pravdy donutily mistra k upřesnění: i samo čekání je aktivitou. Jsme však obklopeni světem věcí, strkání sem a tam zmatenou dobou, proto i apel může být nepravý. Je třeba přesně rozlišit výzvu pravdy a výzvu doby: ta může být jen výzvou věcí, popř. výzvou lidí, kteří netlumočí pravdu, ale jen jednotlivé zájmy. Musíme tyto výzvy neustále prověřovat a oprávnit je u sebe jako pravé. Zde už se dá mluvit o určité přítomnosti pravdy. A nemluví-li, pak je třeba učit se od předchůdců, nechat se inspirovat jejich historickým příkladem.

Tolik alespoň k podstatnému. Nemohu ovšem zachytit jiskřivý Hejdánkův projev, z něhož mluvila vášně a láska k filozofii. Smetl z ní nánošy mechanicky přežvýkaných moudrostí, ukázal jí v jejím, už dva tisíce let mladém kouzlu: jako svrchovaně důstojnou činnost ducha, namáhavé umění jak se dobírat pravdy, ozařující svým světlem celou hlubinu naší existence veездеjším světě.

Václav Umlauf

V dnešní době existují různé psychoanalytické školy od vícenásobně striktních přívrženců Freudovy teorie, až k "revizionistům", kteří se mezi sebou liší v míře do jaké Freudovo pojetí změnili. Pro naše účely jsou však tyto rozdíly méně důležité, než vlastní rozdíl mezi psychoanalýzou, která primárně usiluje o SPOLEČENSKÉ PŘÍZPUSOBENÍ, a psychoanalýzou, která se zaměřuje na "LÉČENÍ DUŠE". (Připomenme zde, že slovo "léčení"/cure/ zde nemá pouhý význam léčby, tak jak jej známe z moderního užívání, ale je použito v jeho širším významu "péče o"/caring for/.) Na začátku svého vývoje byla psychoanalýza jednou z odnoží medicíny a jejím cílem bylo léčení chorob. Pacient přicházející k psychoanalytikovi trpěl nějakými symptomy, které byly na překážku jeho každodennímu životu; tyto symptomy byly vyjádřeny v rituálním nutkavém jednání, vtíravých myšlenkách, fobiích, paranoidním myšlenkovým systémem, apod. Jediný rozdíl mezi těmito pacienty a těmi, kteří šli k normálnímu lékaři, byl ten, že příčina jejich symptomů nebyla nalezena v těle, ale v psyché, a terapie se tak zabývala nikoli tělesnými ale psychickými jevy. Cíl psychoanalytické terapie se však nelišil od terapeutického cíle medicíny: odstranění symptomu. Byl-li pacient osvobozen od psychogenního zvracení nebo kašle, od nutkavého jednání nebo vtíravých myšlenek, byl považován za vyléčeného. Při své práci si Freud a jeho spolupracovníci stále více uvědomovali, že symptom je jen tím nejnapadnějším, jakoby nejdratičtějším vyjádřením neurotických obtíží, a že k dosažení trvalé a nejen symptomatické úlevy je třeba analyzovat charakter pacienta a pomoci mu v procesu jeho charakterové reorientace. Tento vývoj byl podpořen i novým trendem mezi pacienty. Mnozí lidé, kteří navštívili analytika, nebyli nemocní v tradičním slova smyslu a neměli žádný z viditelných symptomů shora jmenovaných. Nebyli ani duševně nemocní. Často je ani jejich přátelé a příbuzní za nemocné nepovažovali, a oni přest trpěli "životními obtížemi"/difficulties in living/- užívajíc Harry Stack Sullivanova formulaci tohoto psychiatrického problému - které je nuttily hledat pomoc psychoanalytika. Tyto životní obtíže nebyly samozřejmě ničím novým. Vždycky tu byli lidé, kteří cítí nejistotu nebo svou méněcennost, kteří nenacházejí štěstí v manželství, kteří mají problémy s vykonáváním nebo prožíváním své práce, kteří se nadměrně obávají o druhé, atd. Mohli najít pomoc u duchovního pastýře, přítele, filozofa - nebo "prostě žít" se svými obtížemi aniž by nějakou zvláštní pomoc hledali. Co bylo nové byl fakt, že Freud a jeho škola poprvé vyjádřili jednotnou teorii charakteru, vysvětlili životních obtíží do té míry, do jaké pramenily z charakterové struktury, a vyjádřili víru v možnost její změny. Takto psychoanalýza čím dál víc přesunovala důraz z jevů neurotických SYMPTOMŮ na terapii životních obtíží vyplývajících z neurotického CHARAKTERU.

Zatímco v případě hysterického zvracení nebo vtíravých myšlenek je relativně jednoduché určit co je cílem terapie, už ne tak lehké je to v případě charakterové neurozy; ve skutečnosti není ani jednoduché říct, čím vlastně pacient trpí.

Následující příklad by měl vysvětlit, co je tím myšleno. Čtyřiatvacetiletý mladý muž navštívil analytika. Uvádá, že od ukončení studií před dvěma lety se cítí mizerně. Pracuje u firmy svého otce, ale práce ho netěší, má špatnou náladu, často vede ostré hádky s otcem. Nadto má problémy s prováděním i těch nejmenších rozhodnutí. Říká, že vše začalo několik měsíců před absolvováním školy. Velmi ho zajímala fyzika; jeho učitel mu řekl, že má značné nadání pro teoretickou fyziku a chtěl, aby šel na postgraduální studium a vybral si životní profesi vědeckého pracovníka. Jeho otec, schopný obchodník, majitel velké továrny, naléhal, aby syn začal s obchodováním, vzal na sebe břímě z jeho ramen a nakonec se stal jeho nástupcem. Argumentoval tím, že nemá další děti, vybudoval firmu zcela sám, lékař mu doporučil, aby pracoval s menším vypětím a syn by tedy byl nevděčný, kdyby, za těchto podmínek, nechtěl splnit přání svého otce. Syn, na základě otcových shibů, varování a po mnohonásobném apelu na jeho smysl pro loyaltitu, podlehl a vstoupil do firmy svého otce. Tehdy výše popsané obtíže začaly.

O jaký problém v tomto případě jde a jaké je možné léčení? Na situaci se můžeme dívat dvěma způsoby. Někdo může tvrdit, že stanovisko otce je zcela rozumné; že syn by mohl následovat otcovy rady bez větších obtíží, nebyť určité iracionální vzpurnosti, v hloubce skrytého odporu proti otcovi; že jeho touha stát se fyzikem není založena ani tak na zájmu o fyziku, jako spíš na odporu vůči vlastnímu otcovi a nevědomé touze ho frustrovat. I když následoval otcovu radu, svůj boj proti němu neskončil. Ve skutečnosti jeho antagonismus po této prohře ještě vzrostl. Jeho problémy pramení z tohoto nevyřešeného odporu. Kdyby byl vyřešen, rozebráním jeho hlubších příčin, syn by neměl nijaké nesnáze při rozumném rozhodování a jeho trápení, pochybnosti, ..apod. by zmizely.

Podíváme-li se na situaci jinak, pak se nabízí asi takovéto vysvětlení. Zatímco otec může mít ty nejlepší důvody přát si, aby jeho syn vstoupil do jeho firmy, a má také právo svá přání vyjádřit, jeho syn má zase právo - a z morálního hlediska povinnost - udělat to,

co mu říká jeho svědomí a pocit souměřitelnosti. Má-li pocit, že život fyzika více odpovídá jeho nadání a touze, musí jít spíše ze tímto hlasem, než za přáním svého otce. Jistě tu odpor k otci existuje, ne však iracionální antagonismus založený na imaginárních důvodech, který by po analýze vymizel, ale odpor racionální, který se utvořil jako reakce proti otcovu autoritativně-vlastnickému postoji. Diváme-li se na pacientovy obtíže z tohoto úhlu, je pak problém a terapeutický cíl odlišný, než jak tomu bylo při první interpretaci. Symptodem je nyní neschopnost dostatečně trvat na svém a strach z uskutečnění svých vlastních plánů a přání. Pacient bude vyléčen, až se nadále nebude bát svého otce; cílem terapie je pomoci mu získat odvahu rozhodovat a sám sebe uplatnit. I z tohoto hlediska by se ukázalo dosti potlačeného nepřátelství vůči otci, ale toto nepřátelství by nebylo chápáno jako příčina, ale jako následek základního problému. Je jasné, že oba výklady mohou být správné a ze znalosti všech podrobností charakteru pacienta i jeho otce by je třeba rozhodnout, které z nich je správné v konkrétním případě. Ale analytikovo rozhodnutí bude také ovlivněno jeho vlastní filozofií a žebříčkem hodnot. Má-li sklon věřit, že prvotním cílem života je PŘÍZPŮSOBNÍ, že praktické ohledy na kontinuitu firmy, vyšší příjem, ohledy na rodiče mají primární důležitost, bude také spíše inklinovat k výkladu problému syna ve smyslu jeho iracionálního odporu k otci. Považuje-li na druhé straně za nejvyšší hodnotu celistvost, nezávislost a práci, která má pro člověka smysl, bude spíše hledět na synovu neschopnost stát se svým a jeho strach z otce, jako na hlavní nesnáze, které je třeba řešit.

Další příklad poukazuje na totéž. Nadaný spisovatel přichází k analytíkovi a stěžuje si na bolesti hlavy a chvilkové závratě, pro které, podle jeho lékaře, není žádný organický základ. Vypráví svůj životní příběh až do současnosti. Před dvěma lety přijal místo, které bylo velmi výhodné co se týče příjmů, jistoty a prestiže. V konvenčním smyslu, získat toto místo znamenalo obrovský úspěch. Na druhé straně jej to zavazovalo psát věci, které jsou proti jeho přesvědčení a ve které sám nevěří. Investoval velké množství energie do snahy skloubit své konání se svým přesvědčením tím, že vytvářel množství složitých konstrukcí aby dokázal, že jeho intelektuální a morální integrita není prací, kterou dělá, dotčena. Začaly se objevovat bolesti hlavy a závratě. Není těžké objevit, že tyto symptomy jsou projevem nevyřešeného konfliktu mezi jeho touhou po penězích a prestiži na jedné straně a morálními výčitkami svědomí na straně druhé. Ale ptáme-li se na to, co je v tomto konfliktu patologickým a neurotizujícíím prvkem, mohou se dva psychoanalytici dívat na situaci rozdílným způsobem. Je možné tvrdit, že přijetí práce byl zcela normální krok, že to byla známka zdravého přizpůsobení se naší kultuře, a že rozhodnutí, které spisovatel učinil, by učinil každý normální, dobře přizpůsobený člověk. Neurotickým elementem je jeho neschopnost přijmout vlastní rozhodnutí. Možná zde nacházíme opakování starého pocitu viny, který pochází z dětství, pocitu viny, který je spojený s Ōedipovským komplexem, masturbací, krádeží, apod. Může zde hrát roli i tendence sebe-trýznění, která přináší špatný pocit právě ve chvílích dosažení úspěchu. Z tohoto hlediska je terapeutickým problémem neschopnost přijmout své vlastní rozumné rozhodnutí a pacient bude vyléčen tehdy, když se zbaví výčitek a bude spokojen se svou současnou situací.

Jiný analytik se může na situaci dívat přesně obráceně. Začne s předpokladem, že intelektuální a morální integrita nemůže být porušena bez škodlivého dopadu na celou osobnost. Fakt, že pacient jde za kulturou schváleným ideálem, na tomto základním principu nic nemění. Rozdíl mezi tímto člověkem a mnoha jinými je jen v tom, že hlas jeho svědomí je dostatečně živý, aby zapřičinil akutní konflikt tam, kde ostatní si jej ani neuvědomují a nemají tedy podobné viditelné symptomy. Problematické se z tohoto pohledu budou zdát spisovatelovy obtíže při následování hlasu svého svědomí a bude považován za vyléčeného, podaří-li se mu vysvobodit se ze současně situace a vrátit se k životu, ve kterém bude moci sám sebe respektovat. Ještě jeden příklad vrhá na problém světlo z trochu jiného úhlu. Podnikavý, úspěšný, inteligentní obchodník začal stále více a více pít. Svůj život zcela zasvětil konkurenci a vydělávání peněz. Nic jiného jej nezajímá, všechny jeho osobní vlastnosti slouží stejnému cíli. Je přeborníkem v získávání přátel, zvyšování vlivu, ale někde v hloubce nenávidí každého, s kým přijde do styku, konkurenty, zákazníky i své zaměstnance. Nenávidí i zboží, které prodává. Nemá o něj žádný bližší zájem, pokud ovšem neslouží jako prostředek k vydělání peněz. Nemá si této nenávisti vědom, ale z jeho smů a volných asociací se dá pomalu rozpoznat, že se cítí jako otrok svého byznysu, zboží a každého, kdo je s ním spojen. Nemá úctu sám k sobě a mírní bolest z pocitu inferiority a bezcennosti pomocí pití. Nikdy nikoho nemiloval a uspokojuje svou sexuální potřebu v laciných pletkách bezesmyslu. Jaký je jeho problém? Je to pít? Nebo je pít jen symptomem opravdového problému - neúspěchu vést smysluplný život? Může člověk žít s takovým stupněm odizování sobě samému, s takovou nenávistí a s takovým nedostatkem lásky, aby neměl pocit bezcennosti a aniž by byl duševně narušen? Bezpochyby existuje mnoho lidí, kteří

mohou - a bez symptomů - aniž by si vůbec byli vědomi nějakého narušení. Jím začínají problémy ve chvíli, kdy nejsou ničím zaneprázdněni - když jsou sami. Ale daří se jim používat všech možných cest úniku od sebe, které naše kultura nabízí, aby utišili jakýkoli projev své nespokojenosti. Ti, u kterých se vyvine vnější symptom, dokazují, že jejich lidské síly nejsou zcela přemoženy. Něco v nich protestuje a tím vyvolává konflikt. Nejsou více nemocní než ti, jejichž přizpůsobení je zcela úspěšné. Naopak, v lidském smyslu jsou zdravější. Z hlediska tohoto přístupu nepovažujeme symptom za nepřítel, kterého je třeba porazit, ale naopak za přítele, který nám ukazuje, že něco je špatné. Pacient, ač nevědomky, se snaží ze všech sil žít lidštější život. Jeho problém není v pátí, ale v morálním selhání. Není možné léčení v rámci zjevného symptomu. Kdyby přestal pít, aniž by cokoli změnil na svém způsobu života, zůstal by neklidný a v napětí, byl by pohaněn k ještě větší soutěživosti a pravděpodobně, dřív nebo později, by se u něj vyvinul jiný symptom, vyjadřující jeho nespokojenost. To, co potřebuje, je někdo, kdo mu pomůže odkryt příčiny oslabení jeho nejlepší lidských sil, a tím pomůže jejich znovuvyužití.

Vidíme, že není jednoduché rozhodnout co představuje nemoc, a co považujeme za léčení. Rozhodnutí záleží na tom, co považujeme za cíl psychoanalýzy. Zjišťujeme, že podle jednoho pojetí analytická léčba usiluje o přizpůsobení. Tím je myšlena schopnost osoby jednat jako většina lidí stejné kultury. Z tohoto hlediska jako nářítka pro psychické zdraví slouží existující šablony chování, které společnost a kultura poskytuje. Tato kritéria nejsou kriticky zkoumána z pohledu univerzálních lidských norem, ale spíše představují společenský relativismus, který považuje "správnost" za zřejmou a chování o ní se lišící považuje za špatné a proto nezdravé. Terapie, která nemá jiný účel, než společenské přizpůsobení, může jen omezit přemíru utrpení neurotika na úroveň jež odpovídá přizpůsobení této šablonám. Z druhého pohledu není prvotním účelem terapie přizpůsobení, ale optimální rozvoj schopností člověka a realizace jeho individuality. Zde není psychoanalýza "poradcem přizpůsobování", ale podla Platonova výroku, "lékařem duše". Tento názor je založen na předpokladu, že existují neměnné zákony vlastní lidské přirozenosti a lidskému konání/functioning/, které platí v jakékoli dané kultuře. Tyto zákony není možné porušit, aniž by došlo k vážným poruchám osobnosti. Poruší-li někdo svou morální a intelektuální integritu, oslabuje tím, nebo přímo ochromuje, celou svou osobnost. Je nešťastný a trpí. Je-li jeho způsob života uznáván okolní kulturou, utrpení nemusí být vědomé nebo může být pocíťováno ve spojení s věcmi úplně oddělenými od jeho problému. Ale bez ohledu na to, co si myslí, nemůže být problém psychického zdraví oddělen od základního problému člověka, kterým je dosažení cílů lidského života: nezávislosti, integrity (celistvosti) a schopnosti milovat. Při vyjádření rozdílu mezi přizpůsobením a léčením duše jsem popsal PRINCIPY léčení, ale nemíním tvrdit, že je možné vést takto ostré děličko v praxi. Existuje mnoho psychoanalytických procedur, ve kterých jsou oba principy smíšený; jednou se klade důraz na první, jindy na druhý. Je ale důležité uvědomit si rozdíl mezi nimi, protože jen tak je možné uvědomit si jejich příslušnou závažnost pro každou danou analýzu. Nepřeji si vzbudit ani dojem, že je třeba si vybrat mezi společenským přizpůsobováním a péčí o něčí duši, a ani to, že volba cesty lidské integrity nezbytně vede člověka do pustiny společenského ztroskotání. "Přizpůsobený" člověk, ve smyslu v jakém jsem toto slovo zde užil, je takový člověk, který udělal sám ze sebe zboží, které neobsahuje nic pevného nebo charakteristického, vyjma potřeby líbit se a připravenosti měnit se. Dokud sklízí úspěchy v tomto snažení, prožívá určitou míru jistoty, ale zrada jeho vyššího já, lidských hodnot, zanechává vnitřní prázdnotu a nejistotu, která se projeví tehdy, když v každodenním boji o úspěch něco nevychází. A i když všechno vychází, často platí za své lidské selhání nádozem, srdečními obtížemi nebo nějakým jiným tělesně vymezeným druhem onemocnění. Člověk, který dosáhl vnitřní síly a integrity obvykle nemusí být tak úspěšný jako jeho bližní, který si výčitky nedělá, ale bude mít jistotu, soudnost a objektivitu a bude méně zranitelný měnícími se soudy a názory druhých a v mnoha oblastech zvětší svou schopnost konstruktivní práce.

+ + +

Erich Fromm se narodil v Německu v roce 1900, studoval na univerzitách v Heidelbergu, Mnichově a v Psychoanalytickém institutu v Berlíně. Učil v Německu a Mexiku, kde byl profesorem psychoanalýzy na Národní univerzitě, a ve Spojených státech v Bennington College, Yalské, Michiganské státní a New Yorkské univerzitě. Byl praktickým psychoanalytikem a autorem takových knih jako *The Art of Loving/česky 67/, Escape from Freedom, Beyond the Chains of Illusions, The Revolution of Hope, The Heart of Man/česky 4/ Man for Himself /část česky 67/, Sane society a posmrtně publikované *To Have or to Be*. Zemřel v březnu 1980.*

- přeložil a připravil mpán -

Zbyněk F i š e r

I.

své mrtvé potkávám
milana vitličha v černém a v brýlích
jako by šel tančit
jen není tak žlutý
a mrtví křičí
daruj krev - bude prejt!
až tomu věřím

to doma výbor rozhodl
že z našeho sklepa udělá město
hromadný hrob
kdy pak se asi setkáme?

II.

už ani nesmím chodit po třinci
po takový díře
a pískat si
a do noci si pískat!

kdybych se mohl ve sních proměnit
zařvat jak zvíře a pak snívat -
ale jen sem a tam
a vůbec nemluvit
a ze všech stran se do ran dívat:
že koště se láme
že cesta bude celá
a jak se máme - mít se budem! tak
všechno to znám
mé tělo ač se bělá
na poušti mrzne jako dušný pták

III.

co kdybych tě zes našel?
kdybych tě vyvolal ze seznamu čísel
a správně vytočil?
kdybych ti řekl že jsem živý
od hlavy k patě?
ukázal bych ti hodinky
co mi šlip šlap šlip
vždy o pár kroků napřed
šlapou pod kůží
abych se neztratil
kdybych tě zas našel

a co kdyby?
děš mi co tvoje jest?
od hlavy k patě?

IV.

co si chceš dokazovat?
sněží nám do duše
když se podíváš ven vidíš
jak je všechno zaváté a pusté
co bylo včera černé to je bílá noc
zhasni a uvidíš kolik je tu světla
dokaž někomu že je ti pomoci
a nechď když je ti most brodem
jen bláznivá barča šílená vikina
a trudnomyslná karolínka
vyžraly právo na zklamání
a to je něco let na západ

V. hostinka kterou si myslím

na králičí hlavě trhá se kůže
hůře než v knize
z vagónku se kouří o sto péro
bude to rudá náseň
dělňasi schoulení až za ušima
tlučou si dlaněmi nad ohnivými pláty
a venku dráždí se vztekem pes
až ji stáhnou vyteče krev
a pajšl schlamstne pes

VI.

jsme odříznuti od světa
jsme při zédušní mši
jsme bez dopisu od léta
jak černé lodní vši
jsme slepýši jsme myši zas
jsme červi z ulice
a hluší jsou kdo slyší nás
jak řveme v panice
když noc se od nás odvrací
když stromy rostou zpátky
když bloudíme jak tuláci
samotou vlastní matky

Nejde ani tak o to čemu
Důležité je dnes PŘITAKAT

A bylas mezi nimi i ty
a moje zmrzlé ulomené copy
všechno to spěchalo k rénu
A byli též kteří poctivě křičeli
že znají lež
ale byla to pravda
a byli udupění
dlouho jsem neviděl tolik převrhnutých kelímků
z každého vytékala modravá krev
a při dotyku se zemí rudla ve tváři
- Mám obavy že tě poznají
- Ano pojd' vrátíme se na Zem
smekl jsem před tolika opozdilci
nechal se zatknout dívali se
stvořila sis mě ke svému oknu
k obrazu stému
a ještě dlouho pak stáli
u prázdných tramvajových kolejí
A kdosi uvnitř oněměl řvát s sebou
že MY v roli císaře
máme nové šaty !

vybráno ze strojopisného sborníku Fórum 88 a z rukopisné sbírky
... ale odchází pěšky

přip. vor

V předešlých dvou částech našeho seriálu jsme se již stačili zabývat vývojem kvality životního prostředí /ŽP/ i antropogenními faktory působícími na ŽP jak přímo (např. činností národohospodářských komplexů...), tak zcela sprostředkovaně (např. nesprávně utvářenými hodnotovými systémy jednotlivců i celé společnosti). Nyní pře sebou máme tzv. sekundární faktory, neboli tu skupinu faktorů, která sice neovlivňuje kvalitu ŽP přímo, ale tím, že bezprostředně působí na jednotlivé národohospodářské komplexy, ovlivňuje jejich podíl na celkovém objemu činnosti ve společnosti a určuje hmotně-energetické i informační vstupy, výstupy a průběh transformačních procesů, vlastně přímo podporuje a realizuje ony hodnotové systémy naší společnosti, které se začínají jevit jako mylné a nesprávné, neboť připouštěly a připouštějí budování velmi nebezpečné ekologické časované bomby, jejímiž oběťmi se můžeme stát všichni bez rozdílu. Mezi tyto faktory patří především: cíle a struktura ekonomiky, dále systém řízení společenského reprodukčního procesu a mezinárodní spolupráce.

1. Cíle a struktura čs. ekonomiky - ekologické problémy:

- odtrženost ekonomické a ekologické reprodukce. Nemí dostatečně respektována skutečnost, že zachování ekologické stability je mj. také základním předpokladem úspěšného ekonomického rozvoje.
- příliš rychlé a nešetrné čerpání obnovitelných a zejména neobnovitelných přírodních zdrojů, které má často charakter drancování. Tím se stále zužuje rozhodovací prostor příštích generací. Žijeme na úkor minulosti i budoucnosti. Rozsáhlý export surovin a výrobků s nízkým stupněm zpracování (např. dřevo, kaolín, válcovaná ocel) a energie lze snad odůvodnit krátkodobými ekonomickými zájmy, ale jeho povýšení na dlouhodobou ekonomickou politiku je z ekologických i ekonomických hledisek neudržitelné!
- příliš vysoká energetická, surovinová a přepravní náročnost čs. ekonomiky, která je zhruba 3-5 krát vyšší než v průmyslově vyspělých kapitalistických zemích,
- zanedbatelný podíl maloodpadních, recyklačních a ekologicky šetrných technologií, nízký podíl čistírenských technologií a jejich valitativní zastávání,
- špatné ekologické parametry výrobků, které nepříznivě ovlivňují ceny dosahované na zahraničních trzích, případně dokonce znemožňují export,
- vnitřně rozporné cíle čs. ekonomiky, rozpor mezi léti krátkodobými a dlouhodobými, resp. mezi cíli různých resortů,
- přeceňování výhod specializace a koncentrace výroby i spotřeby vedoucí často ke gigantománii nebo ke zprůměrnování velikosti výrobních jednotek, a tím ke snížení pružnosti reagování ekonomiky na změny situace,
- nešetrné hospodaření u krajně zaměřené především na co nejsnazší exploataci organizací různých resortů, což navíc není dostatečně koordinováno, takže dochází k nežádoucí kumulaci řady činností neúnosně zatěžujících krajinu,
- nekompaktnost a nekoncepčnost péče o ŽP a nedostatečné zdroje věnované řešení ekologických problémů. Problematika péče o ŽP byly zužována zejména následně zneškodňování některých odpadů, avšak ani tato cesta nebyla sledována důsledně. V průběhu posledních patnácti let se podíl investic určených na tyto účely na celkových investicích v nár. hospodářství pohyboval okolo 1% (něco mezi 7 a 9 mld. Kčs), přičemž se dodnes nedaří zajistit plně využívání těchto částek pro malý zájem investorů a dodavatelů stavebních prací i technologií. Řešení problémů ŽP není dostatečně zabezpečeno ani po stránce lidských, intelektuálních zdrojů. Pracovníci zabývající se danou problematikou jsou navíc rozptýleni v nejrůznějších organizacích a jejich práce není účinně koordinována,
- nízké zapojení Československa do procesu mezinárodní kooperace a dělby práce v ekonomice i jiných oblastech (včetně ŽP), které je jedním z projevů izolacionismu posledních desetiletí.

cesty řešení:

- integrovat péči o ŽP a úsilí o co nejnižší a nešetrnější čerpání obnovitelných i neobnovitelných přírodních zdrojů do celkové strategie rozvoje společnosti, do všech prognóz, programů a plánů,
- podstatně snížit energetickou, surovinovou a dopravní náročnost čs. ekonomiky přehodnocením struktury individuálních i společenských potřeb, redukováním výrobní spotřeby i objemu zásob, účelnou restrukturalizací ekonomiky, inovací výrobních a spotřebních technologií,
- omezovat ekologicky nežádoucí výroby buď jejich likvidací bez náhrady (při zajištění dovozu nebo produkce alternativních výrobků) nebo zaváděním maloodpadových a ekologicky šetrnějších technologií,

- stejně tak rozvíjet výrobu strojírenských a dalších výrobků s lepšími ekol. parametry pro potřeby čs. ekonomiky i pro export,
- * zabezpečit dlouhodobou ekologickou optimalizaci hospodaření v krajině v místním, oblastním i celostátním měřítku,
- umožnit vytvoření organizací specializovaných na řešení ekologických problémů,
- podstatně zvýšit lidské, finanční, informační i jiné zdroje věnované ekologizaci reprodukčního procesu,
- aktivizovat a sefektivit zapojení Československa do mezinárodní dělby práce.

II. Systém řízení společenského reprodukčního procesu

- ekologické problémy: kvalitu ŽP v Československu ovlivňují především tyto charakteristiky systému řízení společenského reprodukčního procesu:

1. organizační uspořádání společnosti
2. specializovaný systém řízení péče o ŽP
3. právní úprava a její dodržování
4. systém plánování
5. ekonomické nástroje
6. informační systém

ad 1. organizační uspořádání: Národní hospodářství je rozčleněno na odvětvové resorty úzce specializované na výrobu určitých produktů nebo provádění přesně vymezeného souboru činností. Tím vznikají silné monopolizační tlaky, které jsou jen z malé části kompenzovány prostřednictvím dovozu výrobků nebo služeb. Z hlediska ŽP jsou významné především tyto negativní důsledky:

- nešetrné, nekomplexní a jednoúčelové využívání přírodních zdrojů, odvětvový resort obvykle sleduje (a musí sledovat) pouze vlastní zájmy spojené s plněním produkčních úkolů v úzce vymezeném oboru, takže dochází k přetržení hmotně-energetických toků mezi přírodou a společností,
- rozporné postavení řady orgánů a institucí, např. ministerstvo les a vod. hospodářství ČSR a SSR na jedné straně zodpovídající za kvalitu vody a ovzduší a udržování plnohodnotného lesa, na druhé straně za těžbu dřeva v plánu předepsané výši a struktury, přitom vzhledem k užívaným kritériím hodnocení v tomto konfliktu dominuje ta druhá,
- rozptýlení odpovědnosti za přijatá rozhodnutí mezi různými institucemi a vedoucí pracovníky a častý nesoulad mezi rozsahem pravomoci a odpovědnosti, který vede také k oslabování nebo ztrátě pocitu spoluodpovědnosti za kvalitu ŽP,
- příliš úzký rozhodovací prostor podniků vyplývající z velkého počtu různých, často vzájemně rozporných obecně platných norem i direktivních příkazů. Bez podstatného zvýšení formální rozhodovací pravomoci podniků nelze ani jejich odpovědnost za žádoucí i nechtěné výsledky jejich činnosti, tedy ani odpovědnost za racionalitu čerpání přírodních zdrojů a narušování ŽP,
- neprůzračnost organizačního uspořádání společnosti: velmi pomalé reagování na nově vznikající problémy (kromě destrukce ŽP např. také zhoršování zdravotního stavu obyvatel), nebo nově se objevující příležitosti (např. biotechnologie),
- dochází k faktickému splývání zákonodárné, výkonné a kontrolní moci. Důsledkem v oblasti ŽP je zejména oslabování kontrolních funkcí státu; stát, který prostřednictvím plánu direktivně určuje produkční cíle podniků vedoucí k narušování prostředí a přiděluje investiční prostředky i jiné zdroje vyčleněné na jejich rozvoj, nemůže zároveň účinně kontrolovat dodržování norem přípustného znečištění prostředí nebo racionálního čerpání přírodních zdrojů.

ad 2. systém řízení péče o životní prostředí: Tento funkčně specializovaný systém není dostatečně účinný. Jeho struktura je velmi volná a komplikovaná. V zákonodárných orgánech (FS, ČNR, SNR) zatím specializovaný výbor pro ŽP nebyl vytvořen.

- Nedostatky:
- chybí centrální instituce koordinující péči o ŽP v celostátním měřítku, vybavená potřebnými rozhodovacími pravomocemi a tomu odpovídajícími kadrovými a jinými předpoklady (vč. odpovídajícího postavení v souboru státních orgánů),
 - problematika péče o jednotlivé složky ŽP je řešena roztržitě a izolovaně, bez respektování vzájemných souvislostí těchto složek a bez zajištění potřebných vazeb na jiné procesy reprodukčního cyklu, dochází k odtržení společenského a ekol. reprodukce,
 - chybí nezávislý orgán, který by objektivně hodnotil narušování ŽP, tuto funkci neplní v dostatečné míře ani prokuratura,
 - zcela nedostatečné a nesystematické organizační zabezpečení péče o ŽP na nižších stupních řízení,
 - roztržitěná a nedostatečně fungující informační systém péče o ŽP, který by shromažďoval, integroval a vyhodnocoval informace zejména o vývoji kvality ŽP na našem území, zdravotních, sociálních, ekonomických a politických důsledcích tohoto vývoje a faktorů ovlivňujících kvalitu ŽP pozitivně i negativně, a to v regionální i mezinárodní srovnání.

ad 3. právní úprava v oblasti ŽP: Součástí našeho právního řádu je zhruba 165 základních norem upravujících vztah k ŽP. Každá z těchto norem se týká buď jedné ze složek (voda, vzduch, půda, les), nebo některého faktoru narušujícího prostředí (hluk, vibrace, ionizující záření ap.). Jednotlivé normy byly vesměs zpracovány vzájemně nezávisle, netvoří tedy uspořádaný systém. Komplexní zastřešující právní norma dosud chybí, péče o ŽP není dostatečně katkovena ani v ústavních zákonech. Navíc je kvalita jednotlivých specifických norem velmi rozdílná.

Praxe dodržování norem v oblasti ŽP je katastrofální. Např. koncem roku 1985 existovalo v ČSSR asi 2400 vyjímek z vodního zákona a jen u vlády ČSSR bylo evidováno dalších 1300 žádostí o vyjímku. Všechny uvedené vyjímky byly sice zrušeny, nečisté odpadní vody jsou však vesměs vypouštěny dále. Rozpor mezi relativně "tvrdými" zákony v dané oblasti a velmi benevolentní praxí jejich dodržování vede nejen k destrukci ŽP, ale i k podstatnému oslabování účinnosti právního řádu jako celku a k prohlubování pocitu odcizení mezi člověkem a společností. Některá opatření motivovaná snahou o řešení problémů spojených se zhoršováním kvalit ŽP jsou nejen protizákonná, ale přinášejí další zhoršení situace (např. doplněk MZř.ČSSR k usnesení vlády ČR č.37/84, který zakazoval zdr. zařízení a ústavům mimo Severočeský kraj přijímat bez závažných pracovních a osobních důvodů lékaře pévných okresů tohoto kraje a Sokolovska). Jiná přinášejí nežádoucí (a neočekávané) ekologické škody (např. nařízení o náhradních rekultivacích ap.);

ad 4. systém plánování: V našem plánování hraje dominantní roli postupné rozepisování ní objemových ukazatelů, které jsou formou direktivních a závazných nebo orientačních úkolů a limitů stanovovány institucím stojícím na nižších stupních organ. hierarchie.

- ekologické problémy: - metodika plánování znemožňuje racionální řešení průřezových "horizontálních" problémů, mezi něž patří i péče o ŽP, neboť jednostranně preferuje "vertikální" procesy probíhající v rámci odvětvových resortů. Resort ŽP je zde navíc reprezentován jen velmi nedostatečně,

- některé ukazatele plánu napomáhají plýtvání přírodními zdroji (např. plánovaný odběr vody vede k plýtvání vodou a nestimuluje zavádění recirkulačních technologií),

- nedostatečné respektování systému hodnot společnosti; vysoké postavení kvality ŽP v hodnotové hierarchii individuální i společenské je v rozporu s nízkou vahou cílů a s nedostatečnými zdroji určenými pro jejich realizaci.

- jednostranný důraz na snadno kvantifikovatelné, zejména objemové cíle a strategie měřené prostřednictvím peněžních nebo fyzikálních jednotek. Kvalitativní aspekty nejsou brány v úvahu buď vůbec, nebo jen okrajově,

- rozpor mezi různými cíli obsaženými v plánech; nežádoucí vývoj kvality ŽP byl rozpoznán již v 60tých letech, což se promítlo mj. i do cílů stanovených na období 5., 6. a 7. pětiletky, kdy mělo dojít k postupnému a trvalému zlepšení kvality ŽP ve všech složkách. Realizace produkčních cílů však vedla - při zvolených strategiích - naopak k progresivní destrukci prostředí!

- nedostatečné respektování regionálních specifik, negativně se projevuje také vzájemná odřízenost a rozpornost oblastních a územních plánů,

- nedostatečné zpracované koncepce "ekologizace" spol. reprodukčního procesu.

Uvedené nedostatky systému jsou ještě prohlubovány neuspokojivým plněním plánů.

ad 5. ekonomické nástroje: Používané ekonomické nástroje dostatečně nestimulují k péči o ŽP a k šetrnému a racionálnímu využívání přírodních zdrojů.

cenový systém je zatížen těmito problémy: - přírodním zdrojům není přisuzována (podle užívané podkladové teorie) hodnota a jsou tudíž "bezcečné", podle toho je s nimi také obvykle nakládáno,

- ceny řady výrobků neodrážejí celkové společenské náklady vynaložené na produkci a náklady na kompenzaci budoucích škod nebo na prevenci, což je příčinou rozšířeného plýtvání,

- ceny druhotných surovin (odpadů a opotřebovaných výrobků) jsou stanovovány centrálně některým z cenových úřadů a jsou vesměs velmi nízké, takže nestimulují producenta odpadů k jejich využívání nebo prodeji.

Ceny tedy neplní svoji informační funkci (neupozorňují na vzácnost přírodních zdrojů a míru destrukce ŽP) a tím ani funkci motivační (nepodněcují k šetření ap.) a funkci při rozdělování důchodu (ti, kdo nešetrně čerpají a neefektivně využívají přír. zdroje a emitují škodliviny, nejsou penalizováni snížením svých důchodů).

systém ekonomických postihů (úplat, poplatků a odvodů) za poškozování ŽP se do značné míry mívá svým účinkem. Postihy nerespektují míru nebezpečnosti jednotlivých škodlivin, jsou relativně nízké a navíc zůstávají konstantní, i když náklady na odstraňování zdrojů znečištění v důsledku inflace prudce rostou. Pro podniky je proto často ekonomicky výhodnější narušovat ŽP, než změnit technologii či postavit čistíčku vod nebo plynů. Lze tedy konstatovat, že ekonomické nástroje stimulují k péči o ŽP a racionálnímu využívání přír. zdrojů jen velmi nedostatečně a z řady hledisek dokonce k narušování prostředí přímo přispívají.

ad 6. informační systém: Denní a odborný tisk i obecně dostupné publikace přinášejí velké množství informací z oblasti ŽP. Většinou však jde o informace dílčí, postihující jen úzce vymezené specifické aspekty této problematiky, nebo informace regionálního významu, často s neopodstatněným optimistickým závěrem. Proto je nejen pro řadové občany, ale i pro vedoucí pracovníky velmi obtížné vytvořit si celkový obraz o vývoji kvality ŽP, jeho příčinách a důsledcích, a to v celospolečenských souvislostech i mezinárodním srovnání. Např. ani Historická statistická ročenka ČSSR, která na 900 stranách velkého formátu obsahuje statistice nejružnějších informací, nepřináší údaje o tom, že v průběhu posledních desetiletí došlo u nás k prudkému zhoršování kvality ŽP. Důsledky tohoto zhoršování nejsou sledovány vůbec, implicitně je lze odhadnout pouze z údajů o negativním vývoji zdravotního stavu populace (stagnace a snižování střední délky života ap.).

Informační zdroje specializované na ŽP jsou sice poměrně rozsáhlé, ale jsou většinou provozovány vzájemně izolovaně. Jednotlivé údaje jsou rozptýleny ve velkém počtu institucí, řada z nich se překrývá. Některé informace, důležité pro operativní rozhodování, ale i pro koncepční řízení, nejsou sledovány vůbec, nebo jen nesystematicky, takže nelze vytvořit časové řady potřebné pro analýzu a prognózu vývojových trendů. Spolehlivost řady údajů je navíc problematická, a to jak díky nedostatečnému technickému vybavení, tak i v důsledku subjektivních vlivů (záměrné zkreslování informací).

Dochází také k nadměrnému utajování řady podstatných informací (zejména informací charakterizujících vazby mezi různými jevy - např. vztah mezi kvalitou ŽP a zdr. stavu obyva) nebo alespoň bagatelizování jejich významu ve sdělovacích prostředcích (mj. opomíjení mezinárodních srovnání). Nedostatečné informování o vývoji vztahu mezi přírodou a společností především znemožňuje (nebo alespoň oslabuje) zpětné vazby založené na poznání vztahů mezi činnostmi vedoucími k naručování prostředí a jejich negativními důsledky, takže chybí motivace pro změnu těchto činností. Zároveň je oslabována koordinace vývojových, výzkumných, projektových, realizačních a dalších činností zaměřených na řešení problémů ŽP. Utajování nebo zkreslování informací je navíc eticky neoprávnitelné!

Negativně se projevuje také nedostatečné poznání vztahů mezi přírodou a společností dané nedostatečnými výzkumnými kapacitami, jejich špatným organizováním a řízením, nedostatečným přístrojovým vybavením a neuspokojivými kontakty se světem.

Taktéž výchova a vzdělávání v oblastech péče o ŽP je velmi neuspokojivé, a to na školách všech stupňů, včetně postgraduálního nebo pomaturitního studia.

cesty řešení: Řešení této problematiky by mělo být posuzováno v rámci celkové přestavby naší společnosti, včetně přehodnocení organizačního zabezpečení federalizace státu (příliš velký počet federálních a republikových centrálních orgánů značně komplikuje mj. i péči o ŽP) a vytvoření účinného systému kontroly zneužití moci.

ad 1. Zdokonalení organizačního uspořádání společnosti:

- zvýšit reálnou rozhodovací pravomoc výrobních jednotek a zároveň zvýšit jejich odpovědnost za využívání přírodních zdrojů, narušování ŽP a zlepšování ekol. parametrů výstupních produktů. Pouhé zvýšení odpovědnosti bez symetrického rozšíření rozhodovacích pravomocí nemůže jejich postoj k ŽP změnit,
- organizačně oddělit výkonné a kontrolní funkce orgánů státní správy i dalších organizačních vztahujících se k ŽP, podstatně zvýšit aktivitu prokuratur v dané oblasti,
- podstatně též zvýšit pravomoc a odpovědnost národních výborů všech stupňů v oblasti péče o ŽP a sociálního hospodaření s přírodními zdroji, vytvořit specializované odbory ŽP a podřídit je přímo předsedům NV, resp. plénu.

ad 2. Zdokonalení systému řízení péče o ŽP:

- vytvořit průřezový centrální orgán řídicí péči o ŽP v plném jejím rozsahu a v celostátním měřítku. (př. "Státní komise pro ŽP a přírodní zdroje"). Orgán by měl mít tyto funkce:
 - monitorování a vyhodnocování vývoje ŽP, jeho důsledků a působících faktorů (vzáj. vazby)
 - tvorby koncepce ekologizace spol. reprodu. procesu a usměrňování její realizace
 - tvorby a realizace koncepce ekologizace syst. říz. reprodu. proc. včetně legislativy
 - tvorby a realizace koncepce sběru, skadování a využívání druhotných surovin
- preventiv., kontrolních a asanačních činností zaměřených na minimalizaci ekol. škod
- ochrany přírody (včetně genofondu)
- výzkumu vztahů mezi přírodou a společností
- zlepšování ekologické informovanosti, výchovy a vzdělání
- mezinárodní spolupráce v dané oblasti
- zavést ve vybraných podnicích a jiných organizacích funkce relativně nezávislých podnikových ekol.ogů vybavených určitými rozhodovacími pravomocemi,
- podpořit rozvoj dobrovolných občanských i profesionálních aktivit zaměřených na organizovanou péči o ŽP!

ad 3. Zdokonalení právní úpravy v oblasti ŽP:

- právní úpravu v této oblasti založit na těchto základních principech:
 - prevence
 - snižování emisí škodlivin a zdrojů
 - integrace požadavků na ochranu ŽP do relevantních předpisů, progr., plánů a činností
 - zodpovědnost producentů škodlivin za vznik škod
- doplnit Ústavu o právo občanů na zdravé životní prostředí a o povinnosti občanů, organizací i státních orgánů pečovat o ŽP a racionálně využívat přírodní zdroje. Analogicky upravit i další právní předpisy,
- obnovit a urychlit práce na "zastřešujícím" souhrnném zákonu upravujícím péči o ŽP,
- novelizovat specifické zákony v oblasti péče o ŽP a vypracovat zákony tam, kde právní úprava dosud neexistuje (zejména v oblasti odpadů).
- důsledně využívat senkční pravomoci kompetentních orgánů státní správy, včetně práva uzavírat závody a provozy, které včas nesníží negativní zatížení ŽP,
- zavádět povinnost péče o ŽP a racionálního hospodaření s přír. zdroji kromě správního práva také do ostatních právních odvětví, zejména hospodář. a trestního práva,
- podstatně zkvalitnit činnost prokurátorů v oblasti péče o ŽP,
- zjednodušit proces přípravy a schvalování právních norem v oblasti ŽP.

ad 4. Zdokonalování systému plánování vzhledem k ŽP:

- změnit pojetí procesu plánování s důrazem na jeho demokratizaci (širokou spoluúčast lidí při rozhodování o hodnotách, které se mají promítat do cílů všech časových horizontů),
- opustit obecnou aplikaci tradičního direktivního pojetí plánu a cíle a strategie plánu realizovat především pomocí nepřímých nástrojů a státních zakázek (na základě konkurančního řízení),
- respektovat ekolog. předpoklady a důsledky všech cílů plánů, zajistit tak minimalizaci rozporů mezi různými částmi plánu,
- podstatně zvýšit prestiž plánu ochrany ŽP,
- připravit a realizovat komplexní program péče o ŽP, který by koordinoval a integroval všechny podstatné činnosti směřující ke zlepšení kvality ŽP. Součástí tohoto programu by mělo být také obhospodařování specifického fondu péče o ŽP,
- úplně vyloučit možnost započítávání poplatků za znečištění ŽP do upravených vlastních výkonů nebo jiných ukazatelů, pokud budou užívány pro hodnocení organizací (vč. elektráre
- zkvalitnit vazby mezi odvětvovým a prostorovým (regionálním) plánováním s respektováním ŽP, včetně přírodních zdrojů.

ad 5. Zdokonalení ekonomických nástrojů:

- Pro hospodářské i jiné subjekty musí být také ekonomicky výhodnější pečovat o ŽP, než platit poplatky, pokuty a jiné postihy za znečištění ŽP.
- do nákladů a cen výrobků a služeb započítávat i cenu spotřebovaných přírodních zdrojů a náklady na budoucí práci, jejíž vynaložení je nezbytné k zamezení nebo kompenzaci nežádoucích změn ŽP, aby byla zajištěna vazba společenské (resp. ekonomické) a ekologické reprodukce; to se týká především cen energie a dalších výrobků, při jejich produkci dochází k výraznému zhoršování ŽP,
 - připravit a postupně zavést kriteriální odvod z užívaných nebo čerpaných přírodních zdrojů, a to úměrně objemu těchto zdrojů,
 - podstatně zvýšit ekonomické a trestní postihy organizací i odpovědných jednotlivců za znečištění ŽP,
 - zvýhodnit činnosti směřující k péči o ŽP a hospodaření s přír. zdroji prostřednictvím úvěrové a odvodové politiky, snížením poplatků za znečištění ŽP při zahájení výstavby čistíren apod.,
 - rozšířit dosavadní pojetí sociálně-ekonomické odpovědnosti také o ekologickou dimenzi tak, aby došlo ke "zrovnoprávnění" ekologických kritérií při rozhodování,
 - vývozní a dovozní povolení podmiňovat mj. také splněním ekologických parametrů,
 - vytvořit jednotný státní fond péče o ŽP a hospodaření s přír. zdroji spravovaný centrálním orgánem pro ŽP,
 - kromě toho vytvořit analogické fondy u národních výborů všech stupňů.

ad 6. Zdokonalování informačního systému:

- začlenit do všech statistik a jiných obecně dostupných dokumentů také informace charakterizující vývoj kvality ŽP, jeho důsledky a příčiny; odtažnit a systematicky vyhodnocovat údaje o dosavadních vývojových trendech,
- postupně integrovat a dobudovat specializovaný informační systém péče o ŽP, propojený s jinými informačními systémy. Součástí systému by mělo také být monitorování kvality ŽP (signální systém), který by upozorňoval na místa a období zvýšeného znečištění prostředí (zejména ovzduší), zároveň ovšem musí být připraven soubor konkrétních ope-

tření umožňujících pružné reagování na tyto situace, zejména omezování produkce škodlivin a realizaci ochranných nebo kompenzačních opatření.

● Jednotlivá opatření směřující k ekologizaci systému společenského reprodukčního procesu nemohou být pojímána a realizována izolovaně. Např. vytvoření centrálního průřezového orgánu pro řízení péče o ŽP a přírodní zdroje nemůže - při jinak nezměněných podmínkách - situaci jinak zlepšit.

III. Mezinárodní spolupráce se vztahem k ŽP: - ekologické problémy:

- nedostatečné zapojení Československa do činnosti mezinárodních organizací na úrovni OSN zaměřených na péči o ŽP,
- málo efektivní spolupráce zemí RVHP také v této oblasti,
- ignorování pokusů o řešení ekologických problémů v rámci zemí EHS,
- nedostatečné využívání zahraničních informací o vývoji ŽP v globálním měřítku, jeho důsledcích, příčinách a zejména o cestách řešení ekol. problémů. To nejen brzdí úsilí o zlepšení kvality ŽP na našem území, ale přináší i značné ekonomické ztráty zbytečným vynakládáním prostředků (např. testování jedné chemikálie na karcinogenitu trvá 2-3 roky a stojí asi 1 mil. US \$), tyto náklady lze ušetřit převzetím technických norem,
- nízké zapojení do procesu mezinárodní spolupráce ve výzkumu, vývoji a výrobě ekolog. šetrných výrobků a technologií, výzkumu vztahu mezi přírodou a společností, apod.

cesty řešení:

- aktivizovat čs. účast v rámci OSN i RVHP,
- navázat pracovní kontakty s EHS i dalšími mezinárodními organizacemi v obl. péče o ŽP,
- rozšířit dvoustrannou spolupráci zejména se sousedními zeměmi,
- podstatně rozšířit mezinárodní spolupráci v oblasti ekologického strojírenství i v dalších oblastech souvisejících s ekologizací ekonomiky (vč. aktivních a pasiv. licencí)
- podstatně dokonaleji využívat zahraniční informační zdroje, zejména právní i technické normy v oblasti ŽP, ale i informace o ekolog. šetrných technologiích a o zlepšování ekologických parametrů výrobků,
- navázat nebo podstatně rozšířit neformální kontakty jednotlivců, kolektivů nebo celých organizací, zabezpečit daleko širší výměnu informací prostřednictvím publikování článků a knih v zahraničí, účasti na konferencích, simposiích a studijních pobytech a jiných setkáních, přímé výměny studií a správ, atd.,
- zlepšit mezinárodní spolupráci v oblasti výchovy a vzdělávání k lepší péči o ŽP, např. výměnou studijních materiálů i učitelů,
- aktivně se zapojit do přípravy mezinárodního systému prevence vzniku ekologicky nebezpečných havárií, resp. minimalizace jejich negativních důsledků; tento systém zatím vzniká v rámci EHS.

Oblast péče o ŽP se míže stát platformou, na které se sjednotí všechny země. To by mohlo být významným krokem nejen ke zlepšování kvality ŽP v evropském či globálním měřítku, ale také k ozdravení celkové mezinárodní situace. Témař totéž, a snad s ještě větší naléhavostí, se dá říct i o situaci u nás, doma. Neboť nejen zlepšení kvality ŽP, ale i zlepšení vztahů, ale i zlepšení vztahů mezi lidmi v něm je potřebné k tomu, abychom se tu dobře cítili, abychom se cítili opravdu jako doma.

Závěrem našeho seriálu bychom rádi uvedli tři různé odpovědi na otázku:

Co tedy dál? Jde o tři základní zatím teoretické varianty strategie dalšího přístupu k životnímu prostředí a přírodním zdrojům:

A. pokračování v dosavadním přístupu charakterizovaného především nedůslednou smahou o následné redukování nebo kompenzování některých negativních projevů působení člověka na ŽP při klesajícím podílu zdrojů určených pro tyto činnosti.

Přednosti: nízké nároky na "ekologické investice" /čistírny odpad. vod ap./ a jiné zdroje v nejbližším období.

Nedostatky: prudké a často nezvratné prohlubování ekologických problémů na celém území státu (vedoucí k postupnému rozpadu krajinných ekosystémů, vč. destrukce vodního režimu krajiny), další zhoršování zdravotního stavu obyvatelstva, vysoký nárůst ekonomických škod a ztrát řádově překračující vznikající "úspory" zdrojů, negativní vnitrostátní i mezinárodní politické důsledky ap.

Závěr: varianta A je z mnoha důvodů zcela nepřijatelná, i když - bohužel - nikoli nereálná. Má charakter varovné, mobilizující prognózy a zároveň tvoří srovnávací základnu nezbytnou pro hodnocení účinnosti opatření navrhovaných pro zlepšení situace.

B. orientace na rozsáhlé následné redukování nebo kompenzování některých negativních vlivů člověka na prostředí, při podstatném nárůstu "ekologických investic" a jiných zdrojů vyčleněných na tyto účely. Tato varianta je zaměřena na řešení problémů ex post (tj. asanací).

Přednosti: možnost relativně velmi rychlého snížení části negativního zatížení prostředí odpady všeho druhu výstavbou čistíren odpadních vod (ČOV), odlučovačů, spaloven ap.

Nedostatky: odstraňování důsledků při ponechání příčin, principiální nemožnost nebo vysoká zdrojová náročnost odstranění všech významných zdrojů škodlivin nebo jiných forem narušování prostředí, rychlý růst neproduktivních výdajů ve společnosti, a tím i klesající efektivnost reprodukčního cyklu. Masová výroba zařízení pro ČOV, odlučovačů ap. by kromě toho přispívala ke zvyšování spotřeby energie a materiálů, a tím i ke zvyšování negativní zátěže prostředí.

Závěry: varianta B by přinesla krátkodobé zlepšení kvality ŽP, zároveň však vede k určitému "začarovanému kruhu", který znemožňuje nastolit dlouhodobou rovnováhu mezi žádoucími rozvojem společnosti a reprodukci prostředí.

C. zásadní změna přístupu k ŽP s důrazem na prevenci cestou ekologizace společenského reprodukčního procesu, přiblížení se ideálu uzavřených bezodpadových cyklů výroby a spotřeby s minimálními negativními vlivy na prostředí.

Přednosti: odstranování příčin, principiální řešení problémů ŽP v dlouhodobé perspektivě.

Nedostatky: neuspokojivá dosavadní příprava naznačené varianty prostřednictvím výchovy a vzdělání, výzkumu, vývoje, projektové činnosti apod., nedostatečná výrobní kapacita v potřebné struktuře.

Závěry: nedostatky varianty C jsou v relativně krátké době odstaratelné, perspektivně je jedinou možnou strategií řešení ekologických problémů a zároveň cestou ke zvýšení kvality ekonomického růstu.

Souhrnně lze tedy konstatovat, že:

- ještě "horší" variantu, než je varianta A (tj. bezohlednější přístup k prostředí), nemá snad smysl zvažovat,
- přístup založený na kombinaci varianty A s B (dnešní trend) neposkytuje dostatečné předpoklady pro koncepční řešení problémů ŽP,
- nejlepší výsledky může přinést účelné kombinování variant B a C. V prvním období by bylo nutné pokračovat v rozsáhlé realizaci varianty B výstavbou ČOV, odlučovačů, spaloven, řízených skládek apod. především u "starých" zdrojů znečištění, kde nelze v dohledné době očekávat uvedení maloodpadových technologií (zejména u komunálních zdrojů odpadů). Zároveň by měly probíhat intenzivní přípravy varianty C zaměřené na ekologizaci spol. reprodukčního procesu, s průběžnou realizací dílčích výsledků. Varianta C by měla postupně (nejpozději kolem roku 2000) zcela převládnout,
- i v případě urychlené realizace "smíšené" varianty B a C bude vzhledem ke značné setrvačnosti zkoumaných jevů, dlouhým dobám výstavby ap. - v nejbližším období pravděpodobně docházet k dalšímu zhoršování kvality prostředí.

Úplným závěrem bychom chtěli znovu upozornit na tyto poznatky plynoucí z rozboru situace v oblasti ŽP v naší zemi:

Z varianty C, jež je zhruba naznačena v "cestách řešení" v předešlých částech seriálu, vyplývá, že základní obecnou podmínkou ekologizace spol. reprodukčního procesu jsou podstatné změny systému hodnot jednotlivců, skupin i celé společnosti, spočívající mj. ve vytvoření citlivějšího vztahu k přírodnímu i člověkem vytvořenému či přetvořenému prostředí, v orientaci na kvalitu života (tedy nikoli na kvantitu spotřebovaných statků) a uvědomělou skromost vedoucí k určité "dematerializaci" života společnosti a v prohloubení pocitu zodpovědnosti vůči přírodě, společnosti a životu na Zemi vůbec. K této změně musí dojít u všech lidí, ale především u vedoucích pracovníků všech stupňů řízení, jejichž rozhodování ovlivňuje kvalitu ŽP zásadním způsobem a kteří proto mají náš další život doslova ve svých rukou.

- připravil - Roman Ráček

HONBA ZA MOTÝLEM.

JEN SI LÉTEJ, MOTÝLKU,
PO TOM PESTRÉM LUČNÍM KVÍTÍ,
VŠAK TY MALOU ZA CHVILKU
OCITNEŠ SE V MOJÍ SÍTI.

JENOM JEŠTĚ OKAMŽIK
A BUDEŠ SE STRACHEM CHVĚTI.
VTOM BÁCI HOŠÍK UPADL
A MOTÝLEK K SLUNCI LETÍ.